HVORDAN EN IKKE SPILLER SJAKK

AV

E. SNOSKO-BOROWSKY

OVERSATT AV

SVERRE KIELLAND

DAMM

0 4 2 6 7 8 D A 0

XXV

EUGÈNE SNOSKO-BOROWSKY

HVORDAN EN IKKE SPILLER SJAKK

OVERSATT AV
SVERRE KIELLAND

N. W. DAMM & SØN, OSLO
[1941]

FRA FORLEGGEREN

02d000409

Bergens Museum's
Bibliotek
Rekv. 101/1941-42

Lie & Co.s Boktrykkeri

FRA FORLEGGEREN

Forfatterens forord.

I oktober 1926 skulle jeg holde et foredrag i Liverpool. En dag gikk jeg rundt i byen og tenkte på foredraget, da jeg plutselig fikk idéen til titelen på denne lille boka.

Siden den dagen er det forløpet et helt år; og i denne tiden har jeg holdt mitt foredrag i mange byer og mange land, og det er da også i tidens løp blitt en del forandret. I begynnelsen reserverte jeg 20—30 minutter til det, men denne tiden ble snart for kort, og det endte med at jeg trengte opptil $1^1/_2$ time. Når jeg nå ber leserne om å være så elskverdige å ofre meg litt oppmerksomhet, så er det fordi jeg — i denne boka — ønsker å forelegge dem dette foredraget i utvidet og revidert form.

Selv om foredraget etter hvert utviklet seg til å bli lengre og lengre samt mer og mer rikholdig, så ble likevel karakteren og meningen alltid den samme. Jeg la an på å finne de letteste og mest populære måter å forklare visse av sjakkstrategiens hovedidéer på. Jeg håper at jeg har klart dette slik at ikke bare de som — på forhånd — vet en del om sjakk, men også de aller svakeste spillere vil forstå hva jeg mener. Det gledet meg meget at det viste seg at mitt foredrag overalt ble fulgt med stor interesse og oppmerksomhet. Når jeg nå utgir det i bokform, så er det for å imøtekomme de mange oppfordringer jeg har mottatt om det.

Denne boka er riktignok særlig rettet til begynneren, men gjør ikke fordring på å bli betraktet som en fullstendig lærebok i sjakk. En hel del ting som er nødvendige for begynneren, er utelatt. Jeg forklarer f. eks. ikke brikkenes gang. Leseren må altså vite noe om

sjakkspill for å kunne forstå denne lille boka. Mitt mål har vært å framheve og gjøre rede for en del viktige punkter som en savner i de lærebøker begynnerne pleier å studere, enda de naturligvis heller skulle behandles i disse enn i bøker for dyktigere spillere.

Jeg håper at dette mitt arbeid vil fange spillernes interesse og øke deres kjærlighet til sjakkspillet. Jeg tror nok at mange — i de følgende sider — vil finne en del som de tidligere slett ikke har tenkt på. Enhver vil iallfall bli klar over én ting — og den kan for øvrig ikke gjentas ofte nok — nemlig:

S j a k k e r e t f o r n u f t e n s s p i l l o g i k k e e t t a n k e n s.

E. A. Snosko-Borowsky.

Oversetterens forord.

Hvor ofte ser en ikke at en sjakkspiller blir meget forbauset når han ser den sørgelige avslutning hans parti får. Han rister på hodet og synes det er merkelig at det skulle kunne bli et så dårlig resultat av et parti, der han formelig har pugget åpningsvarianten slik som i dette. Sjakk er imidlertid ikke noe tankespill, men et fornuftens spill. Snosko-Borowsky legger altså i denne boka ikke an på å belaste hodet og tankene med en rekke regler, forskrifter og varianter som skal huskes, men han prøver å øke lesernes sjakkforståelse, idet han klart og greitt — ved hjelp av en rekke eksempler — viser og belyser en hel del alminnelige feil, samt forklarer hvordan en skal unngå dem.

De lærebøker som er kjent og brukt her i landet, går jo i helt andre retninger enn denne, og jeg håper at leserne derfor vil ha litt utbytte av å studere den. Jeg vil innstendig be leserne om — når de studerer denne boka — samtidig å nytte brett og brikker. Det faller da meget lettere å lære og forstå de eksempler som forfatteren bruker.

Sverre Kielland.

Gjør ingen feil!

Å unngå feil er en sjakkspillers høyeste mål, for det betyr at han når som helst kan vinne de største mesterskap. Dersom en ikke gjør noen feil, er en sikker på aldri å tape noe parti, men tvert imot alltid å vinne. Men hvor vanskelig er ikke det? En kan ofte bli fortvilt ved å tenke på alt det bryderi en har hatt med å studere sjakk, når en står overfor noen bedrøvelige resultater. Atter og atter gjentar de samme begynnelsesfeil seg, og stadig vekk snubler en i feller som er så gamle at de stammer fra før «syndflodens tid». En skulle ikke tro det, men det er likevel et faktum at alt det mestrene instruerer og utforsker gjennom turneringer og veddekamper, aldri synes å hjelpe amatørene det minste i deres spill. Her

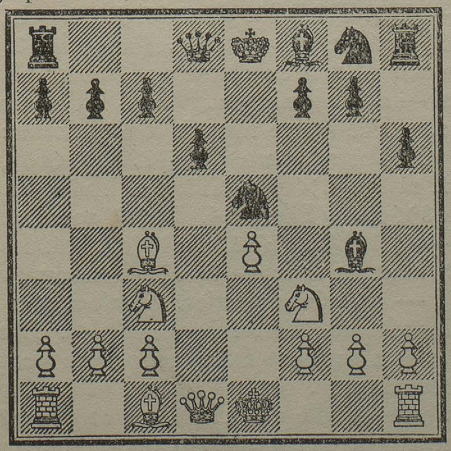

Diagram nr. 1.

har vi et eksempel på en feil som stadig gjentar seg: Etter trekkene: 1. e2—e4, e7—e5, 2. Sg1—f3, Sb8—c6, 3. Lf1—c4, d7—d6, 4. d2—d4, Lc8—g4, 5. Sb1—c3, h7—h6, 6. d4×e5, Sc6×e5?, har vi den stillingen som diagram 1 viser.

Her skal hvit spille, 7. Sf3×e5! og ofre dronningen. Etter 7. . . . ., Lg4×d1, blir sort matt i 2 trekk ved: 8. Lc4×f7†, Ke8—e7, 9. Sc3—d5 matt. (Selv om sort lar være å slå dronningen, er partiet likevel tapt for ham, fordi hvit minst må vinne en offiser, f. eks. 7. . . ., d6×e5, 8. Dd1×g4).

Dette var den såkalte «Blackburne-felle». Navnet stammer fra mesteren Blackburne. Han var den første som gjorde den alminnelig kjent, og han pleide ofte å prøve å narre sin motspiller med den. Denne fellen er likevel atskillig eldre enn fra Blackburnes tid. Alt i året 1702 ble den brukt av Philidars lærer Sire de Legal. Den tidligere russiske mester Tschigorin falt virkelig i en modifikasjon av denne fellen i sin veddekamp med dr. Tarrasch i 1893. Etter trekkene: 1. e2—e4, e7—e5, 2. Sg1—f3, Sb8—c6, 3. Lf1—b5, a7—a6, 4. Lb5—a4, Sg8—f6, 5. Sb1—c3, Lf8—b4, 6. Sc3—d5, Lb4—a5, 7. 0—0, b7—b5, 8. La4—b3, d7—d6, 9. d2—d3, Lc8—g4, 10. c2—c3, Cc6—e7?, svarte dr. Tarrasch 11. Sf3×e5!. Tschigorin var likevel en altfor god spiller til at han — uten videre — slo dronningen. Han ville da enten bli matt i 3 trekk eller lide større materiellt tap. Etter: 11 . . . ., Lg4×d1, ville fortsettelsen bli: 12. Sd5×f6†, Ke8—f8, (hvis g×f, så 13. L×f7†, Kf8, 14. Lh6 matt), 13. Sf6—d7†, Dd8×d7. (Ellers 14. L×f7 matt), 14. Se5×d7†, Kf8—e8, 15. Tf1×d1, Ke8×d7. 16. Lb3×f7, og det er helt klart at hvit — med 2 bønders overvekt og god stilling — må vinne partiet. Selv om sort ikke mottar dronningofferet, blir stillingen håpløs. Dette eksemplet viser at den berømte felle kan opptre under de mest ulike «påkledninger». En må likevel gå ut fra at den er den best kjente av alle sjakkfeller og at enhver spiller er fortrolig med den. En skulle tro at den som engang virkelig har forstått den, ikke behøver å falle i den. Men

likevel ser en det stadig vekk. Hva kan en egentlig slutte av det? At mange spillere hverken har sett eller hørt om denne fellen? Nei, de fleste kjenner den ganske sikkert, men de har ikke tilegnet seg det *prinsipp* som virkelig ligger til grunn for den, og tenker ikke på at den også muligens kan bli brukt mot dem selv — særlig hvis den opptrer i en litt annen sammenheng enn den en er vant til. Poenget ved denne kombinasjonen er at — på grunn av sorts trange kongestilling — kan hvit tillate seg — på bekostning av dronningen — å innlede et så kraftig angrep at det enten fører til matt eller at hvit — med stor posisjonsfordel — vinner det ofrede materiell tilbake.

Vi skal nå se på et annet eksempel av samme sort, så vi virkelig forstår at det foregående ikke er noe som bare unntagelsesvis inntreffer. Egentlig burde enhver sjakkspiller kjenne dette Morphys glansparti mot Hertugen av Braunschweig og grev Isouard. Det ble spilt i Paris i 1858 under en operaoppførelse. Morphy hadde hvit. Etter trekkene: 1. e2—e4, e7—e5, 2. Sg1—f3, d7—d6, 3. d2—d4, Lc8—g4?, 4. d4×e5, Lg4×f3, 5. Dd1×f3, d6×e5, 6. Lf1—c4, Sg8—f6, 7. Df3—b3, Dd8—e7, 8. Sb1—c3, c7—c6, 9. Lc1—g5, b7—b5, ble stillingen denne:

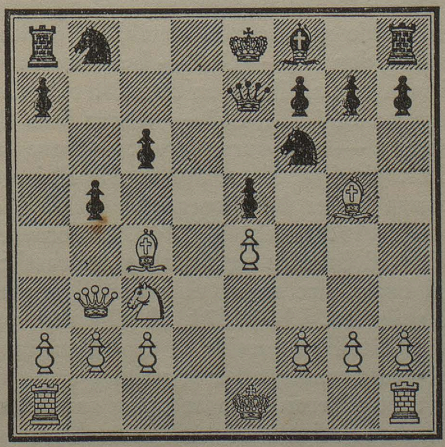

Diagram nr. 2.

Her laget Morphy denne vakre kombinasjonen: 10. Sc3×b5!, c6×b5, 11. Lc4×b5†, Sb8—d7, 12. 0—0—0, Ta8—d8, 13. Td1×d7! (opprettholder trykket), 13. . ., Td8×d7, 14. Th1—d1, De7—e6, 15. Lb5×d7†, Sf6×d7, 16. Db3—b8†, Sd7×b8, 17. Td1—d8 matt. Den hovedfeil som førte til tap av partiet, var sorts 3. trekk. Morphys kombinasjon er så vakker og så godt kjent at en burde kunne gå ut fra at den aldri mer vil forekomme. Men — likevel — ser en den stadig. Mangfoldige ganger har jeg selv fått høve til å bruke denne kombinasjonen i simultanpartier! En gang så jeg også at en mester — som spilte mot en som langtfra var nybegynner — nesten gjentok hele Morphys kombinasjon.

Hvordan skal det forklares? En har slett ingen grunn til å tro at spillerne aldri har sett dette Morphys parti, for det eksisterer knapt en sjakklærebok, der det ikke finnes. Sett kombinasjonen har de nok, men de har glemt den igjen, fordi de ikke har forstått det virkelige grunnlag for den. Hva var det egentlig, som overhodet muliggjorde Morphys offer? Jo, det var nettopp det at hvit hadde 4 godt utviklede offiserer, som kunne angripe sorts trange kongestilling, og dessuten kunne en 5te — tårnet på a1 — straks bringes med i angrepet. På den andre siden hadde sort bare 2 utviklede offiserer, og av disse var endog den ene — Sf6 — bundet; dessuten stenger dronningen for utviklingen av Lf8. Alt dette skyldes det feilaktige trekk 3 . . ., Lc8—g4, som bare hjelper hvit i utviklingen og — som ovenfor vist — bare bringer sort store vansker. Springofferet åpner alle linjer til den fiendtlige konge og er helt korrekt. En skal også legge merke til hvits 13. trekk, Td1×d7!. Forsvarsoffiseren, Td8, blir derved bundet og trykket opprettholdt, inntil hvit kan få brakt sitt annet tårn med i angrepet. Hvis hvit hadde spilt, 13. Lb5×d7†, så ville sort vært fri for alle vansker. Utallige partier er tapt i vunne stillinger, idet en ved unødvendig eller for tidlig oppgivelse av en binding lar motspilleren komme ut av en trykket stilling.

Det er meget nyttigere å forstå grunnlaget og idéen for en kombinasjon enn å lære den utenat. Den samme

kombinasjonen er nemlig ofte mulig i andre stillinger og etter andre åpningstrekk. Har en først forstått poenget, kan en lett enten utnytte slike stillinger eller unngå selv å komme bort i dem. Hvis en bare lærer kombinasjonene utenat og så glemmer dem igjen, er en helt hjelpeløs.

Spill ikke åpningen automatisk og uten ettertanke.

Her er et stort faremoment. Åpningstrekkene spilles ofte automatisk, uten at en overveier betydningen av dem. En har sett at det er blit spilt slik i mange mesterpartier, og anser dette for å være garanti nok for at trekket må være godt. Hva som skjuler seg bak trekket — de gode eller svake sider — forstår spilleren ikke. Hvis motspilleren så svarer med et usedvanlig trekk, — det kan godt hende at det er dårlig — mister spilleren helt fatningen og aner hverken hva han skal svare med eller hvordan han skal utnytte situasjonen. Det er aldeles umulig å ha alle, både hoved- og bivarianter i hodet, men hvis en virkelig har forstått retningslinjene og selve idéen ved en åpning, kommer en sjelden i vansker, for da er det lett å levere gode svar på motspillerens usedvanlige trekk.

Enhver kjenner følgende åpningstrekk i den nå så populære Dronninggambit: 1. d2—d4, d7—d5, 2. c2—c4, e7—e6, 3. Sb1—c3, Sg8—f6, 4. Lc1—g5, hvoretter sort spiller 4. . . ., Lf8—e7, eller også ofte Sb8—d7. En vet at disse trekkene spilles av de store mestre og aksepterer dem derfor — uten å sette seg inn i meningen med dem. Mange vet f. eks. slett ikke at sort ved trekket 4. . . ., Sb8—d7, prøver å legge en lur felle for hvit. Denne fellen kan føre til en meget elegant kombinasjon. Vi skal se på stillingen i diagram 3.

Ved første øyekast ser det ut som om hvit kan vinne en bonde, fordi Sf6 er bundet, og sorts bonde på e5 der-

for er ugardert. Skyldes ikke dette en uoppmerksomhet fra sorts side? Kan ikke hvit ganske enkelt spille: 5. c4×d5, e6×d5, 6. Sc3×d5? Hvis denne varianten ble spilt mellom 2 nybegynnere, ville de ganske sikkert ikke oppdage at dette er helt galt. Hvit ville neppe se at han kan vinne en bonde og sort heller ikke at bonden er

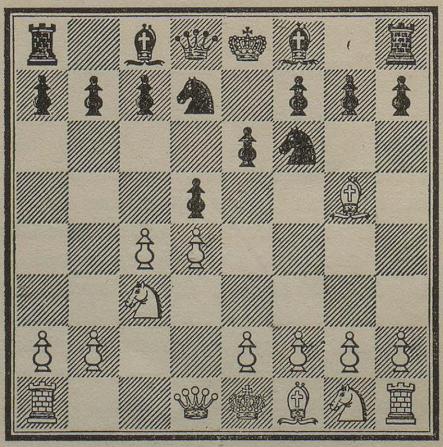

Diagram nr. 3.

truet. Hvis hvit nå likevel slår på d5, så ville sort sikkert ikke finne det riktige svar, men skylde på mestrene, som narrer dem til å spille slike dumme trekk.

Som allerede nevnt har sort med trekket 4 . . . ., Sb8—d7, lagt en lur felle for hvit, for etter: 5. c4×d5, e6×d5, 6. Sc3×d5, skal sort spille Sf6×d5 og ofre dronningen. Etter 7. Lg5×d8, Lf8—b4†, blir hvit tvunget til 8. Dd1—d2, hvoretter følger: 8. . . ., Lb4×d2†, 9. Ke1×d2, Ke8×d8, og sort har ikke bare fått hvits dronning igjen, men også en hel offiser. Det er sannsynlig ikke for meget å anta at 99 av 100 spillere gjør dette trekket 4. . . ., Sb8—d7, uten å vite at de dermed tilbyr et dronningoffer. De ville tvert imot bli meget forbauset, hvis en fortalte dem om det.

En lignende kombinasjon har en i Skandinavisk parti

i følgende variant: 1. e2—e4, d7—d5, 2. e4—d5, Dd8 ×d5, 3. Sb1—c3, Dd5—d8, 4. d2—d4, Sb8—c6, 5. Sg1 —f3, Lc8—g4, 6. d4—d5, Sc6—e5?, 7. Sf3×e5!, Lg4 ×d1, 8. Lf1—b5†, c7—c6, 9. d5×c6, og hvit vinner.

Lær ikke variantene utenat, men prøv å forstå dem.

Dette å lære varianter utenat er en stor og vesentlig grunn til begynnelsesfeil. De fleste lærebøker legger mer vekt på å bringe utallige åpningsvarianter, istedenfor å sette begynneren inn i hva som er de indre grunner til at de enkelte trekk skjer, samt utvikle posisjonsforståelsen og venne ham til å bruke sine egne tanker. Det er nemlig sjakkspillets grunnlag. Slik som det nå praktiseres, har leseren — etter å ha arbeidet seg gjennom endeløse varianter — bare virkelig forstått en brøkdel av de angitte trekk. Han lærer variantene utenat, men med hvilket resultat? I løpet av et par uker har han glemt mesteparten og gjør enten trekkene i gal rekkefølge eller blander dem sammen. Fordi han aldri helt har forstått trekkene, husker han bare at i den og den åpning skal de og de trekk gjøres, og da er det jo innlysende at han lett vil komme til å anbringe dem på feil sted. Hvor farlig det er å forveksle 2 varianter i åpningen har vi et lærerikt eksempel på i dette korte partiet, som Nimzowitsch i 1920 spilte under en simultanoppvisning: 1. e2—e4, e7—e5, 2. Sg1—f3, Sb8—c6, 3. Lf1—b5, Sg8—f6, 4. 0—0, d7—d6, 5. d2—d4, Sf6× e4?. Her skulle sort spille Ld7. Han har imidlertid forvekslet 2 meget gode forsvar i Spansk parti, nemlig: Berlinerforsvaret, 3. . . ., Sg8—f6, 4. 0—0, Sf6×e4, og Steinitzforsvaret 3. . . ., d7—d6. Med 4. . . ., d7—d6 går han inn i det siste. Hvis han hadde forstått dets grunnidé (eller helst begges), hadde det aldri falt ham inn å spille 5. . . ., Sf6×e4. Straffen fulgte også prompt: 6. d4—d5, a7—a6, 7. Lb5—d3, Se4—f6, 8. d5×c6, e5—e4, 9. Tf1—e1, d6—d5, 10. Ld3—e2!!, e4×f3. (Sort løper

nå i fordervelse). 11. c6×b7!, Lc8×b7, 12. Le2—b5 matt. Det er pussig å se, at selv om sort spiller 11. . . ., f3×e2, istedenfor Lc8×b7, kan han ikke etter 12. b7 ×ad8 slå den hvite dronning på d1, fordi bonden på e2 er bundet. Det finnes mange eksempler på slike uhelbredelige forvekslinger. Dessuten har en slik spiller lett for å bli brakt ut av fatningen ved et avvikende trekk fra motspilleren. Det er en annen viktig ting en også her skal huske på, og det er, at selv om begge spillerne følger lærebøkenes varianter, kommer likevel det tidspunkt da spillerne blir nødt til bare å arbeide etter sine egne idéer. De varianter en har pugget i lærebøker, slutter ofte med denne setningen: «Hvit har bedre stilling.» Det kan nok så være, men hvordan i all verden skal han fortsette på denne bedre stillingen, og hvordan skal han utnytte den? Læreboken kan ikke hjelpe ham til å løse denne oppgaven. Er det da å undres over at mange — som virkelig har en alvorlig vilje til å lære å spille godt sjakk, — blir skuffet og oppgir å studere videre, idet de finner at det er altfor vanskelig, og istedenfor å bekymre seg mer om noen som helst teori begynner de så «å flytte brikker». Vår oppgave er altså klar: Vi må sørge for å bringe vanskene av veien og få overbevist leseren om at sjakk ikke er et så innviklet spill som han tror.

Nå må en likevel ikke tro at det er nok å ha sunn fornuft for å være en god sjakkspiller. I all slags kunst og i enhver vitenskap må vi arbeide videre på det grunnlag våre forgjengere har bygd opp. Slik er det også i sjakk. Foruten kjennskap til de forskjellige åpninger og disses lumskheter må vi vite en del mer. Mange åpningsfeller og kombinasjoner er så innviklet at det er lettere å lære dem enn å tenke dem ut under spillet. Det vil i alminnelighet den lite øvde gjennomsnittsspiller heller ikke være i stand til. Som et eksempel på det kan vi ta for oss en ganske lur kombinasjon i Spansk parti. Den er kjent under navnet «Tarrasch-fellen». I Deutsche Schachzeitungs februarhefte 1891 har dr. Tarrasch offentliggjort den og vist hvilke farer det lurer for de ukyndige i Steinitz-forsvaret. Et år senere — i en turne-

ring i Dresden — fikk Tarrasch, i sitt parti mot G. Marco, høve til å bruke hele kombinasjonen. Nå bør imidlertid enhver bedre spiller kjenne den. Trekkene er: 1. e2—e4, e7—e5, 2. Sg1—f3, Sb8—c6, 3. Lf1—b5, d7—d6, 4. d2—d4, Lc8—d7, 5. 0—0, Sg8—f6, 6. Tf1—e1, Lf8—e7, 7. Sb1—c3.

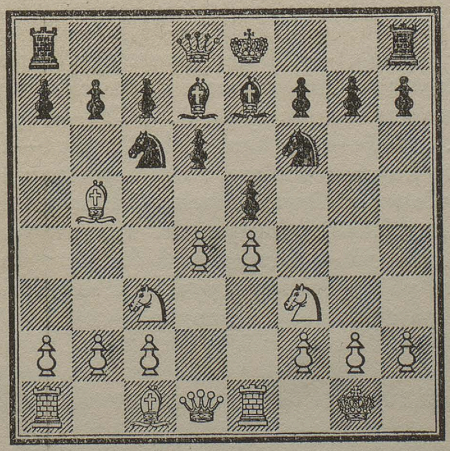

Diagram nr. 4.

Hvits siste trekk ser — i grunnen — helt harmløst ut, for det synes slett ikke som om det skal volde noen vesentlig forandring i sentrumsposisjonen. Det er likevel en meget stor misforståelse! Hvis nå sort fortsetter sin utvikling med det mest nærliggende trekk, 7. . . ., 0—0, så mister han — i heldigste tilfelle — en bonde, men da må han også i rette tid oppdage hva som truer. Det sannsynligste er likevel at han mister en offiser eller minst en kvalitet. Det kommer av at etter 7. Sc3 er hvits bonde på e4 dobbelt gardert. Marco ante fred og ingen fare og trakk 7. . . ., 0—0. Spillet fortsatte da slik: 8. Lb5×c6, Ld7×c6, (hvis 8. . . ., b7×c6, 9. d4×e5, d6×e5, 10. Sf3×e5, og sort har — uten å få noen fordel igjen — mistet en av sine verdifulleste sentrumsbønder. Dette er forresten enda ikke så rent ille), 9. d4×e5, d6

×e5, 10. Dd1×d8, Ta8×d8, 11. Sf3×e5, Lc6×e4, 12. Sc3×e4, Sf6×e4, 13. Se5—d3, f7—f5, 14. f2—f3, Le7—c5†, 15. Sd3×c5, Se4×c5, 16. Lc1—g5!, Td8—d5, 17, Lg5—e7, Tf8—e8, 18. c2—c4, og hvit vinner enten en offiser eller en kvalitet. Selv om sort i 10. trekk slår ned det andre tårnet, vil dette ikke forandre situasjonen noe, for etter: 10. . . ., Tf8×d8, 11. Sf3×e5, Lc6×e4, 12. Sc3×e4, Sf6×e4, 13. Se5—d3, f7—f5, 14. f2—f3, Le7—c5†, 15, Kg1—f1! mister sort også her enten offiser eller kvalitet. En må være oppmerksom på at hvit i den første variant (med 10. . . ., Ta8—d8), ikke godt på 14. . . ., Le7—c5†, kan spille 15. Kg1—f1. Da vil nemlig sort kunne redde seg, fordi han etter: 16. f3×e4, f5×e4†, vinner offiseren tilbake. Hvor viktig det er å kjenne denne fellen er innlysende. I denne varianten må altså sort passe på — istedenfor å fortsette sin utvikling — å bytte på d4 i samme øyeblikk som hvit garderer sin bonde på e4 for andre gangen.

„Sluk intet rått", men prøv å tenke selv!

En skulle ikke tro at det er så liketil å gi greie og allsidige regler for de forskjelligste tilfelle. En gang fikk jeg f. eks. dette spørsmålet: «Er det riktig at det anses for ufordelaktig å flytte den samme offiser flere ganger i åpningen?» «Ja, absolutt,» svarte jeg. «Er det sant at Spansk parti er en av de beste åpninger?» spurte han videre. «Ja, absolutt,» svarte jeg igjen. Nå mente han å ha satt meg fast og spurte i en viktig tone. «Hvordan vil du egentlig få dette til å stemme? I en av de beste varianter i Spansk parti gjør jo hvit 4 trekk med sin hvite løper under de 9 første åpningstrekk!» Han tenkte på denne varianten: 1. e2—e4, e7—e5, 2. Sg1—f3, Sb8—c6, 3. Lf1—b5, a7—a6, 4. Lb5—a4, Sg8—f6, 5. 0—0, Lf8—e7, 6. Tf1—e1, b7—b5, 7. La4—b3, d7—d6, 8. c2—c3, Sc6—a5, 9. Lb3—c2, 0—0, osv.

Jeg forklarte ham derfor at sort — for å få framtvunget disse 4 løpertrekkene — selv hadde måttet svekke

sin dronningfløy på grunn av bøndenes framrykning, springeren hadde sort selv flyttet 2 ganger og bare oppnådd å få plasert den på det ugunstigste felt a5, og at resultatet ble at hvit i grunnen har en betraktelig bedre posisjon.

Det gjelder å forklare begynneren mest mulig, så han unngår misforståelser. Hvis de enkleste råd blir oppfattet helt bokstavelig, kan en nok av og til finne eksempler som tyder på at de ikke er riktige. Særlig svake spillere trenger mange forklaringer for å bli tilfredsstilt. Etter trekkene: 1. e2—e4, e7—e5, 2. Sg1—f3, f. eks. tror begynnere ofte at hvits 2. trekk skjer i den hensikt å vinne sorts bonde på e5. Det er likevel ikke den riktige oppfatning, for selv om sort ikke garderer den, kan bonden ikke vinnes på grun av: 3. Sf3×e5, Dd8—e7, 4. Se5—f3, De7×e4†. Slike feilaktige oppfatninger og misforståelser bør en unngå. Springeren på f3 angriper bonden på e5 og truer med å slå den, men en kan absolutt ikke vinne den — i hvert fall på en god stund. Hvis hvit senere virkelig vinner den, da skyldes det bare sorts slette spill. Den idé som ligger til grunn for 2. Sf3 er bare å sette sentrumsfeltene d4 og e5 «under ild».

I sjakk er det nødvendig — som i så meget annet — at en først begynner med de enkleste ting, for så etter hvert å gå over til de mere kompliserte. I sjakk er dette særlig lett, fordi spillet kan inndeles i 3 forskjellige avdelinger: åpningen, midtspillet og sluttspillet.

Som grunnlag for spillet har vi visse mekaniske regler som enhver — enten han har anlegg for sjakk eller ikke — lett kan lære. Disse reglene er uavhengige av ens personlige meninger, uavhengig av moten, uavhengig av skoler, ja de står tilmed utenfor enhver diskusjon. Mesteren må følge dem liksåvel som begynneren.

Når disse reglene følges — og først da kan en tale om sjakk — så kommer de egentlige kamphandlinger. For å forstå disse trenges ingen særlig begavelse, for de skjer etter rent logiske prinsipper. Men i sjakk — som så ofte ellers i livet — synes nettopp logikken å bringe visse vansker.

Det viktigste grunnlag for å bli en flink sjakkspiller er det individuelle anlegg for å kunne forstå hele innholdet av en posisjon og å få idéer til kombinasjoner. Dette er det vanskeligste i sjakk, og det er bare de største mestre som er fullkomne i det. Til dette trenges en naturlig begavelse, som ikke kan læres, men bare utvikles. Det å forstå en stilling — posisjonsfølelsen — har nemlig også sin rot i det som vi har nevnt i de 2 første punktene. Den som virkelig har forstått de grunnleggende læresetninger, vil også være i stand til å bedømme en stilling riktig — selv om han ikke kan det likså godt som en mester —, men iallfall såpass at han kan forsvare seg godt. Kombinasjoner kan riktignok ikke oppfinnes av dem som ikke har anlegg for det, men så meget kan vi i all fall hjelpe til at vi kan vise enkelte forhold eller situasjoner der det er visse betingelser for å bygge opp kombinasjoner.

Alle kamphandlinger krever kjennskap til terrenget.

Først og fremst begynner vi vårt sjakkstudium med spillebrettet. Riktignok består det av 64 felter, som er like store, men verdien av dem er helt forskjellig — alt etter beliggenheten. Feltene i midten er av langt større verdi enn randfeltene. Det er lett å forstå at en offiser som er plasert i sentrum, kan virke i alle retninger, mens en som er plasert på et randfelt, har en innskrenket eller begrenset aksjonsradius. Enten det gjelder angrep eller forsvar, kan naturligvis en offiser i sentrum komme snarere bort til et randfelt enn en som er plasert på et randfelt på brettets motsatte side, for den må bevege seg over en større distanse. Har en f. eks. samlet sine offiserer på dronningfløyen og motspilleren åpner et kraftig angrep på kongefløyen, kan en få store vansker med å avverge angrepet, hvis en ikke i rette tid kan få tiltrukket forsterkninger. Det er ikke for meget

sagt når vi påstår: den som er herre over sentrum, er også herre over hele brettet.

Som alt nevnt blir virkningen av en offiser som står i kanten av brettet, innskrenket. Hvis vi plaserer en springer på a1, ser vi at den bare kan gjøre 2 trekk, nemlig til b3 og c2. Vi sier da at den behersker 2 felter. Fra b2 kan den gjøre 4 trekk, nemlig til: a4, c4, d3 og d1. Fra c2 behersker den 6 felter: a1, a3, b4, d4, e3 og e1. Hvis den er plasert i sentrum, behersker den hele 8 felter. Av dette er det jo lett å forstå at jo nærmere sentrum en springer er plasert, desto sterkere er den. Det samme gjelder for alle figurene. Vi skal derfor legge merke til at den spiller som behersker sentrum, har en stor fordel overfor sin motspiller.

Av dette følger at styrken av en figur avhenger av hvor den er plasert. De i alminnelighet angitte gjensidige verdier: (dronning = 10 bønder, tårn = 5, løper eller springer = 3 osv.) er bare gjennomsnittsverdier. Verdien av en figur kan jo variere under spillet, men hvis en til tross for det likevel kan bedømme verdien riktig, kan en også bedømme hele posisjonen. Senere skal vi se hva styrkeforholdet mellom de forskjellige figurer avhenger av. Foreløpig er det nok å legge merke til at de blir sterkere og sterkere jo mer de nærmer seg sentrum. Derfor bør en sjakkspiller alltid prøve å konsentrere sine figurer mest mulig om sentrum. Med dette har vi klargjort hvorfor en i åpningen — som regel — nytter denne taktikken: Framrykking av de midterste bønder for å besette eller iallfall kunne beherske sentrumsfeltene med egne figurer.

Overlat ikke sentrum til motspilleren!

Mange begynnere spør gjerne om hvorfor de første trekk ikke kan være a2—a4 eller h2—h4, og hvorfor det må anses for tapt spill! Vi håper at det er slutt med slike spørsmål nå. En kan naturligvis ikke direkte påvise hvordan sort etter 2 slike åpningstrekk av hvit skal vinne

partiet, men trekkene er i et hvert fall helt nytteløse. Men når sort til slutt vinner partiet, skyldes det først og fremst at han har fått høve til å besette sentrum, og da er jo hans figurer — som vi tidligere har sett — de sterkeste.

Den store betydning det har å beherske sentrum, ser vi særlig i de mest moderne åpninger — nemlig ved løpernes Fianchetto-utviklinger,[1] som nettopp skjer i denne hensikt. En løper som er postert på et av feltene: b2, g2, b7 eller g7, behersker og bestryker de store diagonaler som går gjennom sentrum. Hvis en av spillerne har besatt sentrum, så understøtter hans fiancheterte løpere ham ved sin fjernvirkning — i å beholde dette og gjøre det vanskeligere for motspilleren å erobre det. En bør være merksam på at det ikke er absolutt nødvendig alltid å plasere sine offiserer direkte på sentrumsfeltene, idet det ofte kan være vel så godt å plasere dem slik at de behersker dem på den måte at de hindrer motspilleren i å plasere sine offiserer der. Hvis en besetter sentrumsfeltene for tidlig og uten tilstrekkelig forberedelse, risikerer en bare at offiserene enten blir utbyttet eller drevet tilbake, og det eneste en da har opnådd, er å tape en hel del av den kostbare tid. En bør derfor alltid gjøre noen forberedende trekk før en besetter sentrum, og løperfiancheteringer er godt skikket til det.

Besett åpne linjer, og oppgi dem ikke.

Alle de vertikale felter (de som ligger mellom de samme bokstaver f. eks. a1—a8, e1—e8 osv.) kalles en linje, mens alle de horisontale (f. eks. a4—h4, a6—h6 osv.) kalles en rekke eller en rad. Når vi betrakter feltene på skrå, kaller vi dem diagonaler, f. eks. a—h8, c1—h6 osv. Jo lengre en linje er, jo mer betydningsfull er den. Aller viktigst er de som går gjennom sentrum, og derfor må en legge an på å få dem besatt med egne figurer.

---

[1]) Fianchetto-utvikling = Løper-utvikling til de 2 midtdiagonaler.

En slik linje kan hverken beherskes av bønder eller springere. Bøndene dekker bare 2 felter, mens springeren riktignok behersker 8. Men av disse 8 ligger bare 2 felter på samme linje, rad eller diagonal. Men tårn, løper og dronning er det helt annerledes med, og det er meget viktig at en skaffer seg operasjonslinjer, særlig for tårnene og løperne. Det sier seg selv at slike linjer må være åpne, for hvis en løper er plasert på en diagonal som enten er besatt av offiserer eller blokert av ubevegelige bønder, blir jo dens virkekraft minimal. Det samme gjelder tårnlinjene. Det er nå lett å forstå hvor viktig det er å ha åpne linjer for tårn og løpere. Hvis begge spillerne har et tårn, er det tårn sterkest som er plasert i en åpen linje. Hvis begge tårnene er plasert i en åpen linje, er det tårn sterkest som behersker den åpne linje som er nærmest sentrum. Derfor kan en ofte se at det blir kjempet forbitret for å erobre en sentrumslinje eller sentrumsdiagonal. Disse reglene gjelder selvsagt bare i alminnelighet. Hvis det f. eks. blir høve til å utføre en kombinasjon som fører til sikker gevinst, skal en ikke bry seg om noe annet. Like ens hvis en kan sette matt, skal en selvsagt ikke la være å gjøre det for eventuelt først å erobre en bonde eller to. Hvis en ikke kan finne noen variant som fører til sikker gevinst, gjelder det å styrke posisjonen, dvs. at en plaserer sine offiserer på de felter der de har sin største virkekraft.

Etter disse lettfattelige opplysninger om brettet — og forskjellige forhold på det — har vi forstått det som egentlig er grunnlaget for all sjakkstrategi. Og leserne må innrømme at jeg har forklart det så enkelt at enhver vil forstå det, selv om han ikke har noen som helst sjakkbegavelse. For framtiden vil det altså — som regel — ikke falle vanskelig — ved en partistilling — å avgjøre hvilken av spillerne har fordelen. For overlegenheten i en stilling avhenger av hvordan de deltagende offiserer er plasert.

Unngå svake punkter som motspilleren kan besette!

Vi vet at det er forskjell på styrkeforholdet mellom de enkelte brikker, og at bonden er den aller svakeste. Men denne svakheten kan også være dens store styrke; for hvis en bonde angriper en offiser, må denne vike, da det å bytte en offiser mot en bonde er en dårlig forretning. Hvis en derfor stiller en offiser på et felt som kan angripes av en bonde, må en være merksam på at plassen er meget usikker, og en kan ikke påberope seg at en virkelig har besatt feltet, men bare foreløpig. Et felt kan først sies å være vårt eget, når det ikke lenger kan angripes av en fiendtlig bonde. Hvis en situasjon er blitt slik, sier en at feltet er svakt, og det kan da bli en fare for den spiller som har det svake punkt. Omvendt sier vi at det er et sterkt punkt for motspilleren. Når en oppdager et svakt punkt hos motspilleren, må en arbeide etter å få det besatt av en offiser eller bonde, jo nærmere motspilleren det er, desto farligere blir det for ham. Når den store Steinitz fikk besatt d6 eller e6 med en springer, pleide han å si: «Nå kan jeg trygt legge meg til å sove, for nå vinner spillet seg selv.» Men også på 5. rad — særlig e5 — truer en springer samtidig 4 av motspillerens viktigste felter, nemlig: c6, d7, f7 og g6, og hemmer i høy grad bevegeligheten av hans offiserer. En bonde som er trengt helt fram til e6, truer ikke bare feltene d7 og f7, men den deler den fiendtlige stilling — ofte med ødeleggende virkning — rett og slett i 2 deler.

Bondeformasjonen danner på en måte posisjonens ryggrad. Bøndene kan jo bare gå framover, og da er det innlysende at etter deres framrykning blir de bakenforliggende felter svake, for de kan aldri mer bli dekket eller behersket av bøndene. Et slikt felt som ikke lenger kan beherskes av en bonde, kalles et «hull». Ved en bondestilling som f. eks.: h3, g2 og f3 er feltet g3 et hull. Slike huller må en passe seg for, og — hvis det er mulig — snarest besette dem med offiserer. Etter

offiserenes stilling vil en heretter lett forstå om et viktig felt som f. eks. e5 blir mindre sterkt eller rett og slett svakt. Det siste er nemlig tilfellet hvis en offiser som har besatt feltet, gjør mindre virkning for seg der enn andre steder, eller hvis den mister forbindelsen med de andre offiserene. Dette taler ikke mot vår teori, men er et bevis for at en i et slikt høve har plasert offiseren der uten tilstrekkelig overveielse.

Tap ikke tid! Tiden er kostbar!

Et element som vi ennå ikke har nevnt noe om, er tiden. Vi har alt forklart hvor viktig det er at en plaserer offiserene slik at de behersker mange felter. Det kalles å vinne rom. En annen ting, som kan være likså viktig, er å vinne tid, eller som det i alminnelighet kalles, å vinne et «tempo» (flere «tempi»). En kan f. eks. sies å ha vunnet tempi, hvis en er ferdig med utviklingen før motspilleren, eller hvis ens angrep trenger hurtigere gjennom enn den andres. Spiller en først løperen til b5 og etterpå trekker den tilbake til c4, så har en mistet et tempo, idet en har brukt 2 trekk for å få løperen plasert på et felt som en kunne gjort i 1. I mellomtiden kan motspilleren ha utført 2 gode trekk og derved oppnådd en tidsfordel — han har med andre ord vunnet et tempo. I et tilfelle som dette er tidstapet ganske innlysende. Men ofte blir det spilt en del trekk mellom begge løpertrekk, og selv om det likevel må betraktes som tidstap, er det ikke alltid så lett for spilleren å forstå det. Et uoverveid avbytte kan også være et lærerikt eksempel på tempotap. Hvis en bytter en offiser — som har gjort flere trekk mot en som ennå ikke er utviklet, mister en så mange tempi som summen av de antall trekk vedkommende offiser har gjort. Likeså er det tempotap, hvis en bytter ut en offiser som har gjort flere trekk, mot en som bare har gjort 1, og enda verre er det hvis motspilleren får høve til å slå igjen med en offiser som ikke er utviklet. En må alltid

være forberedt på at et eneste tempotap til slutt kan volde tap av hele partiet. En kan nå spørre hvordan en i en eller annen stilling skal kunne avgjøre hvilken av spillerne er i tidsfordel eller om hvem som har vunnet tempi og hvem som har tapt. Den materielle fordel ser en lett ved å telle de utslåtte brikker, romfordelen også ved å undersøke hvem som behersker de fleste felter. På samme måte beregner en hvem som har vunnet tempo, idet en teller de n y t t i g e trekk som er gjort av begge partene.

Vi skal nå se litt på en av hovedvariantene i Spansk parti. 1. e2—e4, e7—e5, 2. Sg1—f3, Sb8—c6, 3. Lf1—b5, a7—a6, 4. Lb5—a4, Sg8—f6, 5. 0—0, Sf6×e4, 6. d2—d4, b7—b5, 7. La4—b3, d7—d5, 8. d4×e5, Lc8—e6, 9. c2—c3, Lf8—e7. Når vi nå vil finne ut hvem som har vunnet og hvem som har tapt tempi, må vi telle og undersøke hvor få trekk begge parter egentlig trengte for å oppnå den stilling de er kommet til. Vi kommer da til det resultat at hvit trengte: 3 bondetrekk, 2 løpertrekk, 1 springertrekk og 1 rokadetrekk. Det blir i alt 7 trekk. Sort trengte: 3 bondetrekk, 2 løpertrekk og 3 springertrekk — altså i alt 8 trekk. Da begge i virkeligheten har brukt 9 trekk, er det klart at hvit har mistet et tempo. Han har jo brukt 9 trekk for å komme til den stilling han kunne oppnådd etter 7, mens sort etter 9 trekk har oppnådd en stilling som han trengte minst 8 trekk til. Sort har altså tidsfordelen. Om hvit muligens har valuta for den i sorts bondeoppstilling og svekkelsen av dronningfløyen, er et annet spørsmål. Nå i øyeblikket interesserer vi oss bare for vunne og tapte tempi.

Hvor farlig det er ikke å spille riktig i åpningen, skal vi nå vise et eksempel på; det egner seg utmerket til skrekk og advarsel. Partiet er spilt i en stor turnering mellom 2 mestre. 1. c2—c4, Sg8—f6, 2. Sb1—c3, e7—e6, 3. e2—e4, Lf8—b4?, 4. e4—e5, Sf6—g8 (det er tvungent, for etter: 4. . . ., L×c3, 5. d2×c3, Sf6—e4, 6. Dd1—g4, vil hvit vinne en offiser), 5. Dd1—g4, Lb4—f8, og sort har — etter 5 trekk — tapt 4 tempi.

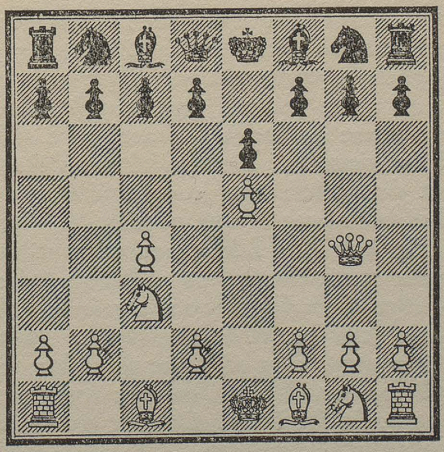

Diagram nr. 5.

Sorts stilling er nå elendig, og han taper partiet fort. Når vi betrakter diagram nr. 5, ser vi straks at sort ikke har fått noen fordeler igjen for sitt tidstap. Det er likevel enkelte unntak, der litt tidstap er forsvarlig. I den i dette kapitlet nevnte variant av Spansk parti f. eks. har nok den ene spilleren vunnet 1 tempo, men til gjengjeld har han måttet overlate motspilleren andre fordeler. Det å vinne tid er altså meget viktig, men likevel ikke det eneste avgjørende moment. Det tjener imidlertid til — ved siden av den materielle stilling og besittelsen av rom — å utføre den mekaniske analyse av en stilling.

Uten en nøyaktig analyse av stillingen kan en ikke oppnå noe vesentlig.

Vi har nettopp gjennomført en grundig mekanisk analyse av stillingen og kan spørre: «Er en slik analyse virkelig nødvendig? Og hvorfor?» Ja, den er i høyeste grad nødvendig. En må nemlig først og fremst vite hvordan en står før en kan finne ut hvordan en skal

spille videre. Hvor ofte hører en ikke spillere si: «Jeg hadde utvilsomt den beste stilling, men jeg visste ikke hvordan jeg skulle utnytte den. Jeg gjorde et par dårlige trekk og tapte dermed partiet.» Vi skulle ha lyst til å spørre ham: «Hadde du analysert stillingen ordentlig, så du visste hva din fordel besto i?». Hvis han hadde gjort det, måtte han jo også vite hva han skulle gjøre og hadde sloppet å tape partiet.

Det er ikke nok å ha følelsen av at en står bedre eller dårligere enn motspilleren, en må også vite nøyaktig hva over- eller underlegenheten består i. Har en den beste stilling, kan en ta initiativet og gå til angrep. Hvis det er motspilleren som har fordelen, må en innstille seg på forsvar. Har vi en stor fordel, må vi være besindige og spille forsiktig. Ofte er det bare en grundig analyse av stillingen som kan vise oss den riktige måte å spille på.

Men en fullstendig analyse av en stilling er en langvarig affære. En skal alltid begynne med en mekanisk eller utvortes analyse, hvis resultat er helt uavhengig av ens formodninger, fordi hverken følelser eller den personlige innstilling skal ha innflytelse på det. En skal studere alt som er på brettet, legge merke til hvilke offiserer har en god plass og hvilke en dårlig. Gjør en det, vil en lett se hvis offiserer er mest virkningsfulle og dermed sterkest, motspillerens eller ens egne. Så veier en styrken og svakheten på de forskjellige felter mot hverandre og får dermed vite hvem som har romfordelen. Til slutt tar en fatt på tiden, så en kan få vite hvilken av partene har vunnet tempi overfor den andre. Overbeviser disse analysene oss om at vi er i fordel, kan vi trøstig spille på gevinst. Er det nå motspilleren, som har fordelen i alle 3 punkter — eller i et par —, da er det noe i veien med vår posisjon, og vi må anstrenge oss for å få rettet på det.

En slik grundig analyse kan en naturligvis foreta når som helst i partiet, men den krever sin tid, og en skal derfor ikke gjenta den, hvis den ikke er nødvendig. Det forekommer ofte at den som står best, innleder et

angrep og fortsetter med det, til tross for at den opprinnelige stillingsfordel er blitt borte. Enten har han ikke funnet de beste trekk, eller motspilleren har funnet en utvei som bringer utligning som han ikke hadde forutsett. Hvis stillingsfordelen er forsvunnet, er også begrunnelsen for angrepets fortsettelse vekk. Dette merker han ofte slett ikke og spiller ubekymret videre på sitt angrep. Resultatet blir da som regel at angrepet blir avslått og hans egen stilling opprevet. Det neste er at han — uten å forstå årsaken — taper det parti han var så sikker på å vinne. En omhyggelig analyse i det rette øyeblikk hadde nok gjort ham merksam på faren og reddet ham fra tapet.

Når vi nå har overbevist oss om hvor viktig det er å foreta en grundig stillingsanalyse, skal vi ikke miste motet når vi hører at denne utførlige analysen bare er en del av den fullstendige analyse. Det neste skritt er at vi går over til den dynamiske eller indre analyse.

Vi kan anta at vår h-bonde var rykket fram til 5. rad og at vi derved har vunnet ett eller flere tempi. Hvis bonden — på grunn av framrykningen — er blitt svak, så er de vunne tempi uten betydning. Bondens svekkelse er — for motspilleren — en god utligning av tidstapet. Eller hvis vi med våre offiserer får besatt en hel del av brettets viktigste felter, hjelper det oss svært lite hvis motstanderen i mellomtiden setter oss matt. Hva hjelper det oss om vi vinner en offiser, hvis motstanderen til gjengjeld får et uimotståelig angrep? Av dette må en ikke få den oppfatning at den mekaniske analyse er overflødig. Nei langtfra! Men den må suppleres med den dynamiske eller indre analyse.

Den dynamiske analyse består i at en sammenligner den gjensidige totalvirkning av både tids-, rom- og materielle fordeler. Å gjennomføre dette er ikke alltid så enkelt, men en god mekanisk undersøkelse letter — som regel — den dynamiske i vesentlig grad.

La ikke en offiser bli stående på et felt der den hverken har noen virkning eller er i forbindelse med de øvrige.

Ved den dynamiske analyse må vi særlig være merksam på om våre offiserer har en virkelig oppgave å utføre på de felter de står, eller om en eller flere av dem bør flyttes, så de kan besette eller beherske viktigere felter eller linjer. En tilsynelatende sterk offiser kan bli helt nytteløs på det felt den står, hvis det ikke er noen mulighet for at den kan besette et bedre felt, eller at den — med godt resultat — kan samarbeide med de øvrige. En slik offiser har altså svært liten verdi på det felt den står. Enten det gjelder angrep eller forsvar skal alle våre brikker samarbeide og understøtte hverandre, og en må derfor passe på at forbindelsen mellom dem stadig opprettholdes. En offiser som er isolert fra de øvrige, kan ikke alltid i rett tid nå til det felt der en har bruk for den, og derfor være en direkte årsak til at partiet tapes. Allerede av dette framgår det hvor stor betydning en dynamisk analyse har. Hvis ikke alt i vår stilling er i orden, så må det rettes på det mens det ennå er tid. Det kan være en offiser som er «ute av spill», eller at det ikke er tilstrekkelig kontakt mellom de forskjellige offiserer. Det er ikke alltid så lett å klare det under trykk av motspilleren, men prøve det må vi. Framfor alt gjelder det å lære seg til å vente med et — muligens påbegynt — angrep, til en har fått samlet de spredte stridskrefter.

Ved en fullstendig stillingsanalyse, som vi har anvist her, vil en først legge merke til alle de finesser og særmerker som finnes i forbindelse med posisjonen. Den mekaniske del av analysen er i større eller mindre grad et regnestykke. Den andre derimot — den dynamiske analyse — er individuell, mer kvalitativ enn kvantitativ, og derfor atskillig vanskeligere. Dyktige og erfarne spillere nøyer seg ofte i praksis med denne andre og individuelle del av analysen, idet de mener at de kan

unnvære den mekaniske undersøkelse. Som regel har de også rett i det. Men det forekommer likevel ikke sjelden at selv dyktige spillere tar feil av stillingen og tilmed bedømmer den galt. Derfor bør også disse av og til gjennomføre en fullstendig analyse. Det som er nødvendig for en sterk spiller, er i enda høyere grad nødvendig for den uerfarne. Et helt solid grunnlag til å bedømme posisjonen på får en først når en samvittighetsfullt har utført den mekaniske analyse. Fordi den er rent saklig og uavhengig av enhver personlig oppfatning, får en sikrere holdepunkter, så en med mer trygghet kan gi seg i kast med analysens dynamiske del. Den store mester Janowski ble en gang spurt om hva grunnen var til at han spilte så godt simultan — han trakk jo nesten uten å tenke. Han svarte: «Jeg spiller simultan likså godt som et alvorlig parti, fordi jeg straks ser hvilket trekk jeg skal gjøre. I et turneringsparti kontrollerer jeg det ved en analyse, men det gjør jeg naturligvis ikke under en simultanoppvisning. Jeg vet imidlertid at trekket er godt.» Slik kan bare en meget dyktig spiller gjøre det. Han oppfatter nemlig med et blikk hele innholdet av stillingen, og vet derfor straks hvilket trekk er det riktige. Den uerfarne spiller må først finne ut hva stillingen egentlig inneholder, og den enetse mulighet han har til å klare det, er ved å foreta en fullstendig analyse. Han må da se nøye på alle brikkene på brettet — både sine egne og motspillerens — og få rede på hvilken virkningskraft de har, hvordan de arbeider sammen osv.

Spill ikke for fort!

En uerfaren spiller blir ofte utålmodig. Han vil nå sitt mål hurtig og avskyr derfor å «kaste bort» all den tid det koster å foreta en ordentlig analyse av stillingen. Derfor ser han ikke finessene ved en posisjon, heller ikke forskjellen mellom sin egen og motspillerens stilling, svekkelsene, truslene, begge parters angrepssjanser osv. På grunn av disse forsømmelsene taper han ofte et parti

der han — med større omhug — kunne fått remis eller kanskje også vunnet. Det er bare meget dyktige og øvde spillere, som med et blikk kan se det riktige trekk. En begynner kan aldri ustraffet la være å prøve den fullstendige dobbelte analyse — både den kvantitative og den kvalitative.

Vi skal nå se et eksempel på hvordan en ved hjelp av en stillingsanalyse kan få anvist den riktige vei. Stillingen i diagram nr. 6 stammer fra et parti som ble spilt mellom Capablanca og Yates i New York-turneringen 1924. Den materielle stilling er lik, men hvit har øyensynlig romfordel og vel også vunnet litt tid. Videre har hvit bedre bondestilling, for sort har 2 isolerte bønder, og den ene av disse — den på a5 — er tilmed meget svak, fordi den står på et sort felt og derfor ikke kan forsvares av løperen. Den sorte springer kan heller ikke forsvare den uten meget tidstap. Hvit må — for å erobre den — angripe den med enda en offiser, og dermed er planen klar.

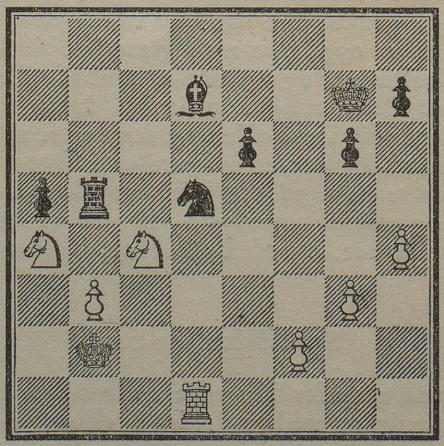

Diagram nr. 6.

Hvit spiller nå ganske pent: 1. Sa4—c3, Tb5—c5, 2. Sc3—e4, Tc5—b5, 3. Se4—d6, Tb5—c5, 4. Sd6—b7, Tc5—c7, Sb7×a5 og vinner. Den nettopp viste kombi-

nasjon var nødvendig, for ved hjelp av stadig angrep på tårnet kunne hvit oppnå sin hensikt, nemlig å erobre a bonden. Så enkelt er det imidlertid ikke i stillingen i diagram nr. 7. Den er tatt fra et turneringsparti mellom Teichmann og Bernstein.

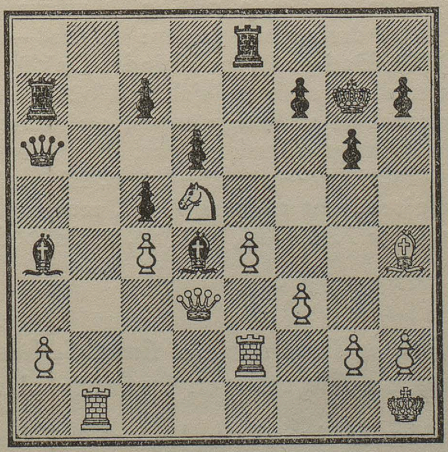

Diagram nr. 7.

Også her kan en finne den riktige vei ved hjelp av en fullstendig analyse. Vi antar at leseren nå selv kan greie den mekaniske del av analysen og går derfor straks over til den individuelle (dynamiske).

Vi ser straks at sort har 2 meget svake felter, f6 og h6. Disse feltene er det vi kaller «hull» og de framkommer fordi g bonden er rykket fram. For øyeblikket kan de bare forsvares av kongen og den sorte løper. Hvis hvit kan få byttet ut den sorte løper, blir feltene enda svakere, og hvits dronning vil kunne besette en av de 2 store diagonaler: a1—h8 eller c1—h6, og så etterpå med hjelp av springeren «sette seg fast» på f6 eller h6. Det ville bli meget farlig for sorts konge. Dermed har vi klarlagt kjernepunktet i posisjonen. Spørsmålet er nå: Kan hvit tiltvinge seg utbytte av den sorte løper? Kan han det, så kan han også gjennomføre resten av den ovenfor nevnte

plan, men hvis han ikke kan det, vil sort ha den beste stilling på grunn av de 2 virksomme løpere. Med 1. Lh4—f2 kan hvit faktisk tvinge seg til utbytte av løperen, for hvis sort svarer 1. . . ., Le5, så følger 2. f3—f4, og da må løperen til f6, deretter hvit med: 3. S×f6, K×f6, 4. Dc3†, får en overlegen stilling. Avslutningen fikk imidlertid dette dramatiske forløp: 1. Lh4—f2, Ld4× f2, 2. Te2×f2, Da6—a5 (for å hindre Dc3†), 3. Dd3—e2, (sort kan nå ikke hindre sjakk på b2), 3. . . ., f7—f6. Nå åpner hvit et kongeangrep, og hullet, f6, er i grunnen den viktigste årsak til det. Det fulgte: 4. De2—b2, Te8—f8, 5. g2—g4, h7—h6, 6. h2—h4, g6—g5. Noe måtte gjøres mot truselen 7. g5, men nå vant hvit på denne måten: 7. f3—f4, g5×h4, 8. Sd5×f6 osv.

Det viktigste er ikke alltid å finne de beste trekk, men å spille etter en fornuftig plan.

Som vi så av de siste eksempler, er vi nå kommet dit at vi vet at retningslinjene for vårt videre spill må trekkes opp på grunnlag av stillingsanalysen. Det er altså ikke om å gjøre å finne ett eller flere gode trekk, som begynneren feilaktig pleier å tro. Det enkelte trekk har ingen betydning, men får det hvis det skjer sammen med en serie av andre. Vi må sette oss et mål som vi vil nå, og innrette vårt spill etter det. Vårt spill skal ikke baseres på noen enkelte trekk, men være sammensatt av en hel rekke, som alle passer inn i den strategiske plan vi har lagt. Hvor ofte ser vi ikke at spillerne bryr sitt hode for å finne det beste trekk — gevinsttrekket —, men forgjeves! De bryr seg nemlig ikke om å ta de hensyn som vi har gjort merksam på i det siste og skal komme til i de neste kapitler. Men har en lagt en bestemt og fornuftig plan, er det som regel ikke vanskelig å finne de riktige trekk. Det er med et sjakkparti nøyaktig som med en diskusjon. Hvis en ikke har en bestemt mening om det temaet som drøftes, plaprer en

løs — kan nok av og til komme med en klok merknad —, men en mangler den kraft og sikkerhet som skal bringe avgjørelsen. Men vet en hva en vil, så treffer en «spikeren på hodet» og finner de riktige ord til å forsvare sitt standpunkt. Likedan er det i sjakk. Det finnes i en stilling ofte flere gode og brukbare trekk, og en må da undersøke hvilket av disse det er som best fører partiet videre etter den bestemte plan — så det utvikler seg etter en helt logisk oppbygging. En kan naturligvis ikke i begynnelsen av spillet tilrettelegge en i alle enkeltheter oppbygd plan, men en kan iallfall — i store trekk — overveie etter hvilke retningslinjer en vil spille. Etter hvert trekk skal så planen ta stadig fastere former. En skal utvikle offiserene slik at de når fram til den beregnede kampplass, man skal prøve å gå til angrep eller eventuelt krysse motstanderens hensikter — eller for å si det på en annen måte — alltid skal det være en bestemt mening og sammenheng mellom trekkene.

Som kjent ser det første trekk i Aljechins forsvar — 1. e2—e4, Sg8—f6 — noe underlig ut. Som trekk betraktet synes det temmelig svakt, for hvit kan jo — ved framstøt av sine sentrumsbønder — drive springeren over hele brettet inntil den havner på b6: 1. e2—e4, Sg8—f6, 2. e4—e5, Sf6—d5, 3. c2—c4, Sd5—b6, 4. d2—d4. Ved et flyktig oversyn ser det ut som om sort har fått et meget dårlig spill, idet bare springeren er utviklet, og tilmed etter tre trekk er blitt stående på et ugunstig felt. Samtidig har hvit fått utviklet sine sentrumsbønder og behersker sentrum. Men det er nok en så stor og god idé som ligger til grunn for dette forsvaret at vi må revidere denne vår første dom. Sorts plan er nemlig nettopp å lokke fram de hvite bønder. Hvit må nå utvikle sine offiserer bak bønderne, mens sort kan plasere sine foran, der de er meget sterkere. Dessuten kan sort — med sine ennå ikke flyttede bønder — angripe det hvite sentrum og bringe dette til å «skjelve». Dertil byr det seg nå et høve med 4. — — —, d7—d6. Vil hvit nå beholde sitt sentrum, er han nødt til å svare, 5. f2—f4.

Etter trekkene: 5. — — —, d6×e5, 6. f4×e5, angriper sort på ny hvits sentrum med 6. — — —, Sb8—c6, og utvikler samtidig en offiser. Hvis hvit nå garderer sin bonde på d4 med 7. Sg1—f3, så binder sort springeren med 7. — — —, Lc8—g4 og utvikler igjen en offiser uten tempotap. Spiller hvit 7. Lc1—e3, så svarer sort 7. Lc8—f5, og truer nå med Sc6—b4 etterfulgt av c7—c5, enda en gang hvits sentrum.

Som vi ser er det grundige overveielser som ligger til grunn for det merkverdige trekk, 1. — — —, Sg8—f6, som under andre høve slett ikke ville interessere oss. Det er den med dette innledede serie av trekk, der hvert enkelt — helt logisk — slutter seg til de foregående, som gir dette trekk en virkelig verdi som forsvarsidé. Et godt trekk er karakteristisk ved at det til dette alltid føyes en hel rekke, som stadig skjerper den trusel som er innledet av det første.

Dette gjelder for alle åpninger, for — som vi før har nevnt — skal en ikke spille åpningstrekkene automatisk eller uten å tenke. Ved hjelp av strevsomme undersøkelser tilrettelegger de store mestere — med årelang erfaring — de beste trekk, og hvor ofte ser en ikke at disse trekkene blir utført momentant og nesten i blinde, uten at en engang prøver å forstå hva som egentlig er idéen med dem og hvordan sammenhengen er. En bør tenke etter hvert trekk, og ikke bare det, men også etter hele serien, for først da vil en kunne finne hele den logiske sammenheng. Dette kan ikke innskjerpes ofte nok! En hel rekke av usammenhengende trekk betyr ikke annet enn «et slag i luften».

Du kan bare forstå hele stillingens innhold hvis du passer på at ikke engang de minste enkeltheter blir upåaktet!

I Dronninggambit har vi etter trekkene: 1. d2—d4, d7—d5, 2. c2—c4, c7—c6, 3. e2—e3, e7—e6, 4. Sb1—

c3, Sg8—f6, 5. Sg1—f3, Sb8—d7, 6. Lf1—d3, Lf8—d6, 7. 0—0, 0—0, stillingen i diagram nr. 8.

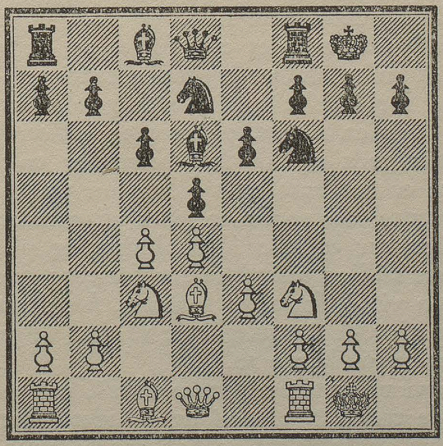

Diagram nr. 8.

Analysen er her ganske lett. Den eneste forskjell på begge parters stillinger er at hvits c-bonde står på c4, mens den sorte står på c6, og at den hvite springer er utviklet til c3, mens den sorte står på d7. Denne forskjellen er for liten til at vi — med den som grunnlag — kan legge en nøyaktig slagplan. Men som regel er likevel forskjellen mellom posisjonene så vidt stor at den er tilstrekkelig til at en kan legge en bestemt og god plan. Når det — som her — ikke er tilfellet, vil likevel en analyse gi visse holdepunkter og retningslinjer. Framfor alt ser vi at vår dronningløper ikke er utviklet. Da vi ennå ikke kan legge noen angrepsplan, konsentrerer vi først vår oppmerksomhet om hvordan vi best skal få denne løperen i spill. Når det er gjort, er forbindelsen også opprettet mellom tårnene. Spørsmålet er nå: Hvordan og hvorhen skal denne offiseren utvikles? Det er 2 muligheter. Enten kan vi spille e4 og bringe løperen til f4 eller g5, eller vi kan spille b3 etterfulgt

av Lb2. Vi må nå avgjøre hva som er best eller hva vi vil foretrekke. Dessuten må vi overveie hvordan planen vil utvikle seg videre etter begge alternativer. Det kan ikke gjentas ofte nok, at skal et trekk betraktes som godt, må det etterfølges av en rekke som på en logisk måte slutter seg til det første. Hvis det ikke står i forbindelse med de følgende, er det helt nytteløst. Hvis en f. eks. plaserer en offiser på et felt der den står godt og kanskje behersker en linje eller diagonal, så er det bare nyttig hvis en videre vil fortsette å utnytte denne linjen eller diagonalen, slik at dette trekket var et ledd i en alminnelig plan. I den ovenfor viste stilling må vi derfor først og fremst overveie hvordan vi vil fortsette kampen, for deretter å avgjøre hvilken av de 2 muligheter vi skal velge. Vi skal se litt nærmere på begge to.

a) Hvis vi vil utvikle løperen til g5, må vi gjøre det forberedende trekk 8. e3—e4 og — idet vi et øyeblikk setter helt ut av betraktning hva motspilleren vil svare og hvordan han kan krysse våre planer — danner vi oss i tankene et bilde av den etterfølgende serie av trekk og av den stilling som oppstår hvis motspilleren ikke hindrer disse. Dernest fester vi oss ved at med e3—e4 og e4—e5 blir springeren på f6 fordrevet, og bonden h7 blir bare gardert av kongen. Dessuten må sort passe seg så han ikke utsetter seg for «gaffelen» e5 og mister en offiser. Etter Lg5 blir — ved e5 — springeren på f6 truet, fordi den er bundet. I tankene overveier vi altså trekkserien: 8. e4, 9. Lg5, 10. 5e5, 11. Lc2, 12. Dd3 og 13. Ta1—e1. Dermed ville vår utvikling være avsluttet og angrepet i full gang, og stillingen i diagram nr. 9 omtrent framkomme. Hva det i virkeligheten kan inntreffe, skal vi senere se et eksempel på i diagram nr. 12.

b) Vi skal nå se på det andre alternativet, nemlig løperens utvikling til b2. Etter b3 og Lb2, har løperen bare en liten aksjonsradius, for den store diagonal som den står på, er blokert av hvits egen bonde på d4. Altså må vi legge vinn på å skaffe den en større virkning

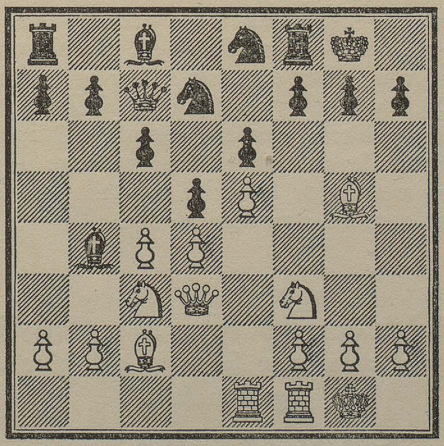

Diagram nr. 9.

på sin diagonal, og det oppnår vi ved å postere springeren på e5 (etter at vi for øvrig har frigjort diagonalen ved Sc3—e2). Nå understøtter nemlig Lb2 den sterke stilling Se5. Denne springeren kan videre bli

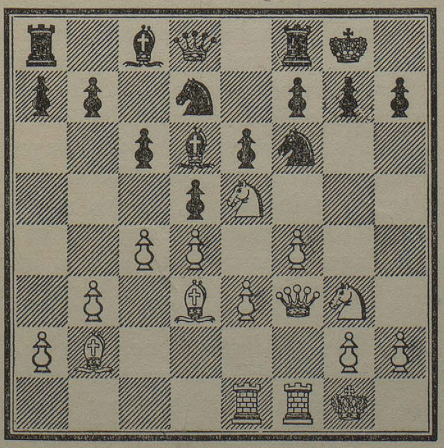

Diagram nr. 10.

styrket ved f2—f4, og deretter ender vi vår utvikling med Se2—g3, Dd1—f3 og Ta1—e1. Resultatet av denne oppbyggingen atskiller seg, som vi ser av stillingen i diagram nr. 10, i vesentlig grad fra den i diagram nr. 9, og medfører en ganske annen angrepsmåte. Meget beklagelig er det å se når en spiller blander begge disse planene sammen, og snart gjør et trekk som tilhører den første, og snart et som tilhører den andre.

Ikke tenk altfor mye over hva motspilleren vil kunne gjøre, men vær framfor alt klar over dine egne trekk.

I det foregående har vi sett helt bort fra hva motspilleren ville kunne gjøre i mellomtiden, og det med hensikt. Vi må nemlig først få vår egen strategiske plan på det rene. Hvis vi har initiativet — og det har jo nesten alltid hvit — må vi anstrenge oss for å beholde det. Vi må tilrettelegge en plan som passer til den nåværende stilling, og undersøke i hvor stor utstrekning vi kan forstyrre motparten med angreps- og forsvarstrekk; det er nemlig meningen at han mest mulig skal få lov til å «danse etter vår pipe». Sitter vi stadig og grubler over hva motspilleren mon vil kunne true med, mister vi snart seiersviljen, initiativet glir ut av hendene på oss, og det blir snart motparten som preger spillet, og vi som må «danse etter hans pipe». Hvis det derimot er motspilleren som har initiativet, f. eks. når vi har sort, så må vi selvsagt passe meget omhyggelig på hans trekk så vi i tide oppdager hans trusler. Vi skal likevel stadig være på vakt etter en sjanse til å rive initiativet fra motstanderen.

Vi skal nå se litt på diagram nr. 8 igjen. De overveielser som gjaldt for hvit, gjelder også for sort, da begges stilling jo er nesten identisk. Sort kan utvikle sin dronningløper etter 2 alternativer: b7 eller g4. Hans hovedproblem for øyeblikket er utviklingen av løperen,

og han må derfor bestemme seg for enten det ene eller det andre.

Men nå gjør den lille forskjell mellom stillingene seg gjeldende. Blir den sorte løper utviklet til b7, så er den store diagonal blokert av 2 av hans egne bønder, nemlig på c6 og d5. Løperens virksomhet vil derfor i lang tid framover bli innskrenket. Det beste sort derfor kan gjøre, er å utvikle den til g4, men dette trekket må først forberedes ved e6—e5.

Mist ikke tilliten til din egen dømmekraft!

Det er et meget viktig råd! Vi kan anta at hvit — i den i diagram 8 nevnte stilling — bestemmer seg til å utvikle løperen til g5, og forbereder det med 8. e3—e4. Sort, som vil utvikle sin løper til b7, svarer med forberedelsestrekket b7—b6. I dette tilfellet ville mange førere av de hvite brikker bli engstelige, idet de — i tankene — straks ser et fiendtlig motangrep på den store diagonal, og dette resulterer igjen i at de straks mister tilliten til sin egen opprinnelige utviklingsplan. Men dette er en stor dårskap! Stillingene er jo praktisk talt identiske, så det som er godt for den ene, jo også må være spillbart for den andre. Vi går ut fra at hvit anser sin plan — etter e3—e4 å utvikle løperen til g5 — for å være den beste og mest sjanserike. Da skal han også holde fast ved sin overbevisning og ikke miste motet fordi om sort velger den plan han selv nettopp har forkastet. Optimisme er ganske sikkert en viktig faktor i sjakk, men s e l v t i l l i t e n e r a b s o l u t t n ø d v e n d i g! Uten selvtillit behøver en ikke engang tenke på å oppnå gode resultater.

Nå skal vi se på enda et alternativ fra diagram nr. 8, nemlig det at begge spillerne har bestemt seg til å utvikle sine dronningløpere ved hjelp av trekkene e3—e4 og e6—e5. Hvit ved trekket spiller altså 8. e3—e4. Sort ser nå straks at det trues med offiserstap ved e4—e5, og denne truselen må han naturligvis parere. Men hvordan? Det mest nærliggende trekk er 8. — — —, d5×e4, og

hvis sort bare hadde behøvd å tenke på den ene ting å unngå «gaffelen», så hadde han også valt dette. Men han må også overveie hvilken innflytelse dette trekket vil ha på hans eget problem — løperutviklingen. Etter 8. — — —, d5×e4, 9. Sc3×e4, Sf6×e4, 10. Ld3×e4, e6—e5, 11. d4×e5, Sd7×e5, 12. Sf3×e5, Ld6×e5, 13. Le4×h7† Kg8×h7, 14. Dd1—h5† og 15. Dh5×e5, har hvit vunnet 1 bonde. Altså, hvis sort spiller 8. — — —, d5×e4, så gir han samtidig avkall på den mulighet senere å kunne spille e6—e5, og hans problem — dronningløperens utvikling — er fremdeles uløst. Han må derfor søke å finne en annen parade mot denne truselen. Skulle det nå vise seg at det ikke fantes noen annen utvei, må han tidligere i spillet ha gjort en feil. Sort skal nå ikke straks annektere den oppfatningen, men omhyggelig undersøke stillingen, for å prøve om det likevel ikke skulle være en mulighet for å møte hvits trusel, uten at han skal bli nødsaget til å gi slipp på sin egen plan — trekket e6—e5. Han kan selvsagt trekke vekk løperen eller springeren, men det vil jo bety et tempotap — og tilmed et viktig tempotap, fordi hvit da vil få høve til framstøtet e4—e5, og dermed er den sorte bonde e5 helt blokert. Sort må på en eller annen måte vinne tid, og gjør det best ved 8 — — —, d5×c4! Da må hvit svare, 9. Ld3×c4, og løperen kommer da på en mindre viktig diagonal. Nå får sort tid til 9. e6—e5, og har overvunnet vanskelighetene.

Glem ikke din plan selv om du er i kompliserte stillinger.

Dette rådet er det meget viktig å huske. Selv om en blir meget hardt truet, skal en aldri glemme den plan som en en gang har tilrettelagt for sitt spill. Hvis sort — i det i forrige kapitel nevnte eksempel — «mister hodet» og ikke arbeider mot sitt opprinnelige mål, etter e6—e5 å utvikle sin hvite løper, kommer han i en

kjedelig stilling. Det er en feil som mange svake spillere gjør. Blir de utsatt for en alvorlig fientlig trusel, så nøyer de seg — som regel — med å gjøre et trekk som avparerer den øyeblikkelige fare, men overveier ikke i hvilken grad dette trekket passer i deres egne planer, eller om det kanskje endog skader planen. I «kampens hete», er det lett å glemme at også de har lagt en plan — og det en som kanskje er både sunn og gjennomførlig. De tenker ikke mer på den og spiller derved alle sjansene over i motpartens hånd. Når den øyeblikkelige fare er over, vil de gjerne igjen forfølge sitt eget mål, men da er det for sent. Det fiendtlige angrep er riktignok slått tilbake, men partiet må likevel ansees for tapt, fordi en ved ikke å ta omsyn til egne planer helt har blottet sitt spill.

I den nettopp behandlede stilling så vi hvilken stor rolle dronningløperen spilte. Hele eiendommeligheten ved denne stillingen var voldt av denne løperen. Hvis vi nå engang har bestemt oss til å utvikle den ved hjelp av e4, skal også denne planen gjennomføres enten det bærer eller brister!

Du skal ikke forandre din plan!

Befalinger, motbefalinger, uorden! Det er den dårligste taktikk i krig så vel som i sjakk. Derfor skal en i alle høve holde fast ved den engang besluttede plan, hvor vanskelig enn stillingen blir! Det er bare den absolutt hardeste nød som må tvinge oss til å gi slipp på den. Men et slikt tilfelle skal vi ikke lett akseptere. Vi innrømmer da at motparten helt har overspilt oss. Hvis en omhyggelig analyse overbeviser oss om at vår stilling er likså god som motpartens, skal vi slett ikke gå med på å lystre hans vilje. Som vi så i forrige eksempel, må det finnes en utvei til å parere den fiendtlige trusel, og som samtidig assisterer oss i vår egen plan. Har en ingen bestemt plan, kan en straks anse slaget

for tapt, men hvis en nå engang har en, skal en ikke så lett la seg bringe til å skjelve.

Vårt siste eksempel var hentet fra åpningen. Nå skal vi behandle et fra midtspillet. Det er litt mer komplisert enn det i diagram nr. 6, der saken var forholdsvis enkel, idet sort hele tiden ble tvunget til å gjøre tvangstrekk. I diagram nr. 11 (fra et parti mellom Nimzowitsch—Capablanca) har sort fordelen både i tid og rom. Han har nemlig vunnet 2 trekk og behersker sentrum.

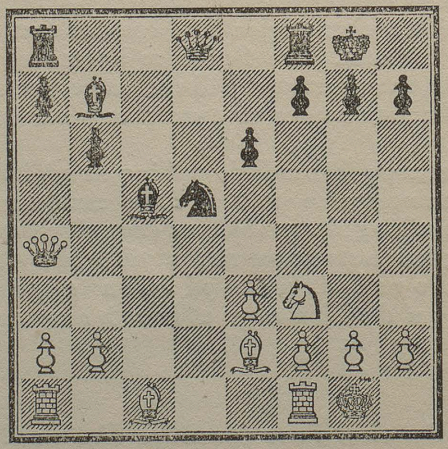

Diagram nr. 11.

Stridskreftene er like på begge sidene, og i bondestillingene kan det ikke sees å være noen svakheter. Sorts overlegenhet består i at han har alle sine offiserer i spill — eller lett kan bringe dem i spill — mens hvits dronningløper ikke kan utvikles uten tidstap. Det er nemlig ikke så godt å utvikle den ved e3—e4, for da blir e-bonden svak. Så lenge løperen ikke er utviklet, er det ingen forbindelse mellom de hvite tårn, og sort har derfor i virkeligheten 3 offiserer mer enn hvit i spill. Hvit må derfor arbeide mot det foreløpige mål å få utviklet sin dronningløper og forbinde begge sine tårn. Dette kan bare skje ved b2—b3, etterfulgt av Lc1—b2. Under dette

vil naturligvis sort legge flest mulige hindringer i veien og nytte ethvert tempo til å få plasert sine offiserer i dominerende stillinger. Hvis han bare stiller seg som passiv tilskuer til det og uhindret lar hvit gjennomføre sin plan, vil hans overlegenhet snart forsvinne.

Her ser vi det karakteristiske ved saken: Ved hjelp av en grundig analyse legger vi en omfattende plan, og lar denne bestemme hva vi videre skal gjøre. En skal imidlertid ikke tilrettelegge den midt i kampens hete mens en blir truet fra alle sider og stillingen er kritisk, men derimot før en innlater seg i komplikasjoner, f. eks. ved overgangen fra åpningen til midtspillet, eller s p e s i e l t når sluttspillet begynner.

Vi framhever særlig, fordi mange spillere ikke vet hvor viktig det er — nettopp før sluttspillet begynner — å ha tenkt ut en fornuftig plan på grunnlag av vedkommende stilling. Ved overgangen fra åpningen til midtspillet er ennå de fleste brikker på brettet, alle slags komplikasjoner er mulige, og spilleren er nødt til — av omsyn til trusler — å se på sin stilling med en viss omhu. Når midtspillets sinnsbevegelser er overstått og det — foruten kongen og bønderne — bare er blitt noen få offiserer tilbake og stillingen derfor atskillig forenklet, må en gjøre en grundig analyse for å få lagt en fornuftig plan til grunn for sluttspillet. Her kan nemlig et upåaktet trekk ha en meget mer katastrofal virkning enn i midtspillet. Hvor ofte ser en likevel ikke at etter et alminnelig utbytte blir det første og beste trekk gjort, uten at det står en logisk og bestemt plan bak. Resultatet blir da at i en lik stilling der partiet burde bli remis, vinner den spiller som er varsom, har nøye greie på sin posisjon og har tilrettelagt en grei og klar plan for sitt videre spill.

Vi skal vende tilbake til stillingen i diagram nr. 11. Sort har trekket og spiller, 1. — — —, Dd8—f6. Det skjer for straks å hindre 2. b2—b3. 2. Le2—a6, Lb7 × a6, 3. Da4×a6, Sd5—b4, 4. Da6—e2, Tf8—d8. Vi ser at sort har vunnet et tempo for sin tårnutvikling, mens hvit ennå ikke er kommet videre med sin plan.

5. a2—a3, Sb4—d3, 6. Sf3—e1, Sd3×e1. Her har vi et prinsipp som er karakteristisk for Capablanca: forenkling av spillet ved å bytte ut de offiserer (her springeren) som ikke gir overlegenhet i stillingen. I denne stillingen er det nemlig løperen og tårnene som gir overlegenheten. Han vinner dessuten enda et tempo for utviklingen av det andre tårnet. 7. Tf1×e1, Ta8—c8, 8. Ta1—b1, Df6—e5! Nå truer han Ld6 og tvinger hvit til svekkelsen, g2—g3.

Du skal ikke nøye deg med å angripe fiendens svake punkter, men du skal òg søke å skaffe ham nye!

Det er det som er styrken ved sorts siste trekk! Hovedtruselen — som skyldes tårnstillingene og hvits mangelfulle utvikling — består i at sort kan erobre 2dre raden med sine tårn. Det vil bli helt ødeleggende for hvit, fordi han da blir tvunget til ytterligere å svekke sin kongefløy. Det er det sort prøver med sitt siste trekk. Vi skal altså merke oss: Ved å gjennomføre vår hovedplan — som er rettet mot den fiendtlige stillings svake punkter — skal vi ikke la noe høve gå unyttet til å tvinge motstanderen til å foreta nye svekkelser. De vil nemlig senere komme oss til gode. Uten slike nye svekkelser ville hvit muligens — trass i alle vanskene — likevel kunne klare å holde stillingen.

Nå skal vi se hvordan partiet forløp videre: 9. g2—g3, De5—d5.

Her har vi et passe høve til på ny å få en oversikt over status. Når det gjelder tiden, står begge likt, idet de kan komme til samme stilling i 7 trekk. Men stillingens verdi er meget forskjellig. Sort behersker sentrum, tårnene står på åpne linjer — de er altså meget bedre plasert enn de hvite, og den hvite stilling er svekket på grunn av g3. Sort kan nå ikke lenger hindre hvits løperutvikling, for etter b2—b4 må sorts løper på c5

oppgi denne sin dominerende stilling. Begge de hvite tårn står likevel ennå dårlig. Det koster tid å flytte dem til bedre felter, og denne tiden kan sort nytte til — med sine tårn — å trenge inn i den hvite stilling, og som alt nevnt, med stor fordel, fordi den hvite kongefløy er svekket. Det fulgte:

10. b2—b4, Lc5—f8.

Et meget viktig trekk! Det er ofte meget vanskelig å avgjøre hvor det beste tilbaketogsfelt for en angrepet offiser er. Ved å gå tilbake til f8 hindrer Capablanca for det første en eventuell senere sjakk på 8. rad, når begge hans tårn er trengt inn i motpartens stilling. For det andre dekker han feltet g7 for en eventuell matt-trusel på den store diagonal. Nå da hvit har spilt g3, ville det være nytteløst å plasere løperen på d6. Dessuten ville den stenge den åpne tårnlinje. På diagonalen d8—h4 truer løperen intet, og trekket Lc5—e7 kommer derfor heller ikke i betraktning. Løpertrekket til f8 er altså det eneste som kan by sort noen fordel.

11. Lc1—b2, Dd5—a2.

Nå truer a7—a5 meget sterkt, og det vil resultere i tap av a-bonden.

12. Tb1—a1.

Hvit kommer stadig i større vansker. Han må nå prøve å avverge det truende tårninnbrudd i 2dre raden.

12. — — —, Da2—b3, 13. Lb2—d4.

Han håper nå i det minste å få avsperret ett av tårnene.

13. — — —, Tc8—c2, 14. De2—a6.

Hvit prøver nå å skaffe seg motsjanser. Det var muligens bedre å gå tilbake til grunlinjen med dronningen, men sort ville da med f6 fulgt av e5, stille hvit overfor et meget vanskelig problem.

14. — — —, e6—e5!

Et pussig bondeoffer, som skaffer åpen linje også for det andre tårnet.

15. Ld4×e5, Td8—d2.

Nå ser vi den store betydning av 8. — — —, De5. Alle kongefløyens hvite felter er nå svake. Løperen kan ikke gardere kongestillingen fordi feltet g3 er sperret for den.

En kan innvende at alt dette har da ikke Capablanca kunnet forutse. Han har ganske sikkert ikke regnet ut alle variantene, men han har bygd opp sin angrepsplan på grunnlag av en nøyaktig analyse. Han forsto at angrepet ville kunne gjennomføres når tårnene fikk besatt 2dre raden. Men forat de skulle bli nok virksomme der, måtte han ta fra løperen feltet g3, så denne var hindret fra å dekke punktet f2. Da han samtidig ville oppnå å få svekket kongefløyen, var trekket De5 helt selvsagt. Denne overveielsen er typisk for kampen i midtspillet, derved at mestrene alltid gjør de trekk som fremmer deres plan, og på den måten finner en sikker vei gjennom virvar av utallige mulige varianter.

16. Da6—b7.

Hvit kan ikke gardere bonden f2, på grunn av 16. Tf1, D×e3! eller 16. Df1, Dd5, 17. Ld4, Dh5, 18. h4, Df3 og vinner. Med sitt siste trekk gjenoppretter hvit i det minste en liten forbindelse med sin kongefløy. 16. — — —, Td2×f2, 17. g3—g4, Db3—e6, 18. Le5—g3, Tf2×h2! Meget flott uttenkt! Etter 19. L×h2, D×g4†, 20. Kh1, og Dh3, kan matt ikke unngåes. Nå skal en legge merke til at hvit — med sitt 17. trekk — foretar en ny svekkelse for å kunne få trukket sin løper tilbake til forsvar. Det er nesten alltid slik: En svekkelse blir fulgt av en ny.

19. Db7—f3, Th2—g2†, 20. Df3×g2, Tc2×g2†, 21. Kg1×g2, De6×g4,

og sort vant lett med sine 2 bønders overvekt og en dronning som behersket hele brettet. På denne måten omsatte Capablanca sin fordel i tid og rom til materiell fordel.

Dette fine partiet er et utmerket eksempel på hvor viktig den læresetning er at en alltid skal spille etter en bestemt plan, og at denne planen skal være utarbeidet på grunnlag av en omhyggelig analyse. Her forekom ingen isolerte trekk på noen av sidene, de forskjellige faser av kampen ble tydelig markert av en rekke trekk som — helt logisk — sluttet seg til de foregående og derved gjennomførte planen. Begge spillernes planer var kor-

rekte. Sort vant fordi han hadde fordel i utgangsstillingen, og forsto å utnytte den. Hadde han bare latt Nimzowitch få et eneste tempo, ville denne kunnet utligne spillet. Altså, alt en har å gjøre, er å tenke logisk! Det er nok så at det ikke alltid er så lett, men det trenges iallfall ingen særlig begavelse til det. Det er bare tankeløshet når det så ofte blir gjort trekk som en hverken har noen særlig mening med, eller som ikke passer til stillingen, eller som ikke står i noen som helst forbindelse med en bestemt plan.

Nå må en likevel ikke tro at i hvert parti kan en eneste plan bestemme spillets gang fra begynnelsen til slutten. Vi må ikke glemme at sjakk er en kamp; overalt og stadig tørner våre ideer sammen med motstanderens. Vi må da ofte være tilfreds med en liten fordel og tilmed være glad hvis vi kan komme ut av bataljen med en bestemt posisjonsfordel, selv om vi ikke helt har kunnet nå det mål vi hadde satt oss i vår plan. Men selv om vi virkelig har nådd dette vårt mål, er det ikke dermed sikkert at partiet er vunnet. Det er først det videre forløp som vil vise oss om vår idé virkelig har vært sunn, eller om motspilleren hadde en bedre plan. Men har vi nå nådd vårt foreløpige mål, så er det oppstått en ny situasjon, og et nytt stadium av partiet begynner. Vi må derfor utarbeide en ny plan, som naturligvis — på en logisk måte — må slutte seg til den foregående. I dette øyeblikk er det meget viktig at en igjen gjør en grundig stillingsanalyse, og i særlig grad gjelder dette for det kritiske øyeblikk da en skal gå over fra midtspill til sluttspill.

Spill ikke overfladisk selv om du har gevinststilling.

Særlig når en føler seg sikker på å vinne, blir en lett utsatt for den fare å trekke for fort, bli likegyldig og uoppmerksom, og glemmer å vise den nødvendige for-

siktighet. Eller omvendt! En blir overengstelig eller nervøs og gir den påpasselige motspiller høve til å komme seg ut av klemmen. Aldri er vel koldblodighet og klar tankegang nødvendigere enn nettopp når en er sikker på seieren. Det er som vi alt flere ganger har sagt, særlig nettopp i det øyeblikk da et nytt stadium av partiet begynner at vi må passe på å studere stillingen og de kommende trekk grundig, og en bør da aldri forsømme å gjøre en nøyaktig analyse. På grunn av et tankeløst raskt spill i slike overlegne stillinger blir mange partier remis, eller de tilmed tapes, mens de med letthet kunne vært vunnet. Altså, hvis vi har oppnådd en klar gevinststilling, skal vi spille videre med skjerpet oppmerksomhet, for et uoverveid eller inkonsekvent trekk kan gi motstanderen remis — og tilmed gevinstsjanser.

I partiet Nimzowitsch—Capablanca så vi hvordan sort forvandlet den fordel han hadde ved sin godt utviklede løper, til stillingsfordel med sine tårn. Han lot seg da lede av 2 idéer: Først hindret han så lenge som mulig utviklingen av hvits løper, og så nyttet han den tid han vant på dette, til å bringe sine tårn i god stilling. Hvit på sin side kunne bare forfølge ett mål, nemlig å få utviklet sin løper så fort som mulig; for før han kunne oppnå det, var hans stilling avgjort underlegen. Sort hadde den letteste oppgave. I neste eksempel skal vi oppleve en virkelig kamp, der begge parter forfølger en plan som er bygd opp omtrent etter de samme forutsetninger. Stillingen i diagram nr. 12 er en fortsettelse av stillingen i diagram nr. 8.

Vi husker hvordan hvit — i tankene — utviklet sin plan inntil han oppnådde stillingen i diagram nr. 9. Men denne stillingen var bare et idealbilde som han ikke med sikkerhet kunne gjøre regning med å nå, av den enkle grunn at sort i mellomtiden jo også kunne foreta seg noe. I diagram nr. 12 har vi det virkelige resultat av den videre utviklingen fra stillingen i diagram nr. 8 for oss, og en sammenligning av stillingene kan derfor være meget instruktiv.

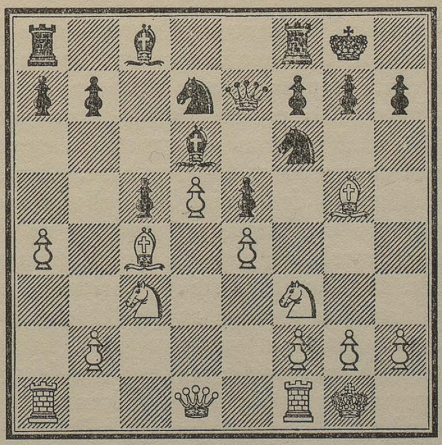

Diagram nr. 12.

Som alltid, skal vi også nå begynne med å analysere stillingen. Etter stillingen i diagram nr. 8, er følgende trekk gjort: 8. e3—e4, d5×c4, 9. Ld3×c4, e6—e5, 10. Lc1—g5, Dd8—e7, 11. d4—d5, c6—c5, 12. a2—a4, og sort er i trekket. Stillingene er temmelig like. Hvit har en gardert fribonde på d5, men til gjengjeld har sort bondemajoritet på dronningfløyen. For å forebygge en uventet overraskelse ved fremmarsj av disse bøndene, har hvit trukket, 12. a2—a4. Nå kan de neppe utrette noe større, men i sluttspillet vil de lett kunne bli en alvorlig fare, særlig på grunn av den tilbakestående b-bonde. (En bonde kalles tilbakestående når den — ved framrykking — vil kunne slås av en av de fiendtlige bønder uten at den kan garderes av noen av ens egne). Hvit er derimot sterkere i sentrum på grunn av den fint garderte fribonde på d5. Ved et passivt forsvar fra sorts side vil hvit — ved hvert trekk — forsterke sin stilling inntil hans overlegenhet vil være avgjørende. Hva skal sort nå foreta seg? Han har i grunnen ikke så mye å velge mellom. Da han for øyeblikket ikke kan utrette noe på

dronningfløyen, må han prøve å lage et angrep på kongefløyen.

Vansken består i å finne ut hvordan et slikt angrep best bør innledes, for ennå har hvit ingen svekkelser på kongefløyen. Sort kan vinne et tempo ved å angripe Lg5. Hvis hvit vil opprettholde bindingen, må han gå tilbake til h4 med løperen — og straks oppdager sort at f4 vil være et utmerket felt for ham. Det er — som vi senere skal se — den hvite kongefløys eneste svake punkt. Hvis sort kan plasere en springer på f4, vil den der være meget sterk, og bety en alvorlig trusel mot det hvite bolverk. Hvis hvit vil fri seg for trykket av denne truselen og fordrive springeren ved hjelp av g2—g3, har springeren utført sin oppgave godt, for da er den hvite kongefløy blitt alvorlig svekket ved de stygge hull: f3 og h3. Spørsmålet er nå: hvordan kan sort få anbrakt en springer på f4. Han må jo heller ikke glemme sin viktigste plan, å utvikle Lc8. Plutselig får sort en god idé: Det er Sd7 som han nå skal bruke, og la den gå over: f8, g6 til f4. Legg merke til at ved sorts første trekk, Sf8, får han samtidig åpen linje for Lc8. Før springeren nå gir seg på sin reise inn i fiendens land, må sort — på forhånd — sørge for at den er nok understøttet når den kommer til f4. Det skjer ved hjelp av g5, og samtidig vinnes igjen et tempo. Hvis han unnlater denne forsiktighetsregelen, kan hvit straks bytte ut springeren på f4, og da sort så må slå igjen med e-bonden, vil det hvite sentrum bli styrket.

Vi kan tenke oss at sort uhindret får gjennomført sin plan. Trekkserien: h7—h6, g7—g5, Tf8—e8, Sd7—f8, Sf8—g6 og Sg6—f4 ville bringe de sorte offiserer i den i diagram nr. 13 gjengitte stilling.

Denne gir oss igjen et idealbilde som viser hvordan stillingen ville bli hvis motpartens aksjon ikke brakte noen forstyrrelser i vår plan. Dermed er vi kommet til et meget viktig punkt. Nettopp et slikt idealbilde er det vi skal søke å oppnå når vi i tankene former vår plan, og da er det en selvfølge at denne planen må utarbeides på grunnlag av en stillingsanalyse.

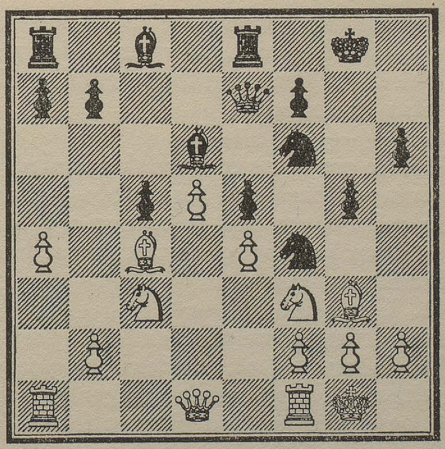

Diagram nr. 13.

Bry deg ikke med beregninger som ikke kan gjennomføres!

Den så ofte brukte framgangsmåte: «Hvis jeg gjør dette, vil han kunne svare med det, da vil jeg kunne spille slik, og han igjen slik, så vil jeg igjen kunne gjøre det osv., er ikke bare unyttig, men endog farlig, idet en kaster bort tid og fortaper seg i en labyrint av beregninger og aldri kommer til noen avslutning. Nei, først danner vi oss det idealbilde som vi vil komme til hvis vi ikke blir forstyrret av motspilleren. Det skal vi ha klart for oss, og først da spør vi oss selv hvilken alminnelig plan motparten kan møte oss med, om han kanskje på sin side truer med å gjennomføre en tilsvarende aksjon, som vi igjen kan imøtegå uten at vi derved gir slipp på vår plan. Videre spør vi oss om vår idé virkelig er gjennomførlig, og om de trusler som vårt idealbilde har forespeilet oss, kan realiseres. Nøyaktige beregninger er

bare mulig ved kombinasjoner der mottrekkene er tvungne, som tilfellet var i stillingen i diagram nr. 6.

Nå skal vi igjen komme tilbake til diagram nr. 12. Ifølge sin plan spiller sort

12. — — —, h7—h6.

Hvit vet jo ikke om dette trekket skal innlede et angrep eller om meningen bare er å stanse bindingen av springeren. Han må i hvert fall bestemme seg til hvor han vil trekke løperen hen, og vi går ut fra at han vil opprettholde bindingen, altså:

13. Lg5—h4, Tf8—e8.

Dette trekket er lett forståelig for hvit. Sort vil naturligvis utvikle sin løper på c8, for det kunngjorde han allerede ved trekket e5. Springeren stenger jo for utviklingen av Lc8, og derfor må han gjøre et felt ledig for den. Med Te8 skaffer han ikke bare springeren et gunstig felt — den garderer punktet h7 og behersker feltene e6 og g6, — men det bringer samtidig tårnet i spill. På denne linjen verner tårnet sin egen e-bonde, og eventuelt truer den hvite e-bonde. Så langt er alt klart! Men dermed må ikke hvit være tilfreds. Har ikke sort videre hensikter med dette trekket, Sf8? Hva er mon hans fullstendige plan? Hvis hvit ikke i rett tid får brakt det på det rene, kan det lett hende at han kommer for sent til å kunne finne et utlignende forsvar. Hans stillingsanalyse har sagt ham at for øyeblikket kan sort intet utrette på dronningfløyen, og av denne grunnen er det naturlig å anta at trekket, Sf8, er å betrakte som innledningen til et angrep på kongefløyen, med det mål å plasere springeren som forpost på f4. Øyeblikkelig viser det idealbilde seg for oss som sort hadde dannet seg i diagram nr. 13. Hvit overveier nå: Er denne stillingen virkelig så farlig for ham at han for sikkerhets skyld må hindre sort i den? Hvilke forsvarsmidler kan han bruke hvis det ikke er så farlig? Hvis sort vil gjennomføre denne planen, må han ikke da betale det med svekkelse av sin stilling? Enda en gang viser vi til den spesielle tankeprosess som en skal foreta i et sjakkparti. Hvit vil ganske sikkert ikke prøve å undersøke hvert enkelt av de mulige trekk

som sort vil kunne bruke, men han innskrenker seg til — etter at han helt har gjennomskuet planen — å ta de nødvendige rådgjerder mot den. Hvis vi skulle gå ut fra at vi måtte finne et forsvar mot hvert enkelt trekk, uten å være merksam på at alle trekk må tilhøre en planmessig trekkserie, så ville vårt forsvar snart bli utilstrekkelig. Ut fra det synspunkt er det ikke så vanskelig å finne en motplan overfor de trusler sort vil gjennomføre. Vi overveier: Antakelig vil den sorte springer til f4, og i grunnen kan den visstnok få lov til det! Vi har nemlig også en springer som kan foreta en lengre reise og lande på f5. Den truer den fiendtlige kongestilling nøyaktig likså mye som Sf4 truer vår. Men våre trusler blir sterkere, fordi sorts kongestilling er blitt atskillig svekket ved framrykkingen av g- og h-bønderne. Dertil kommer som et meget viktig moment at vår springer på f5 ikke vil kunne fordrives av en bonde.

Som et resultat av disse betraktningene spiller hvit

14. Sf3—d2.

Hvis en ikke kjente disse betraktningene, ville en knapt forstå meningen med dette trekket når en etterpå spilte gjennom partiet. Hvit flytter springeren fra det gode felt f3 til et felt der den er helt virkningsløs!? Men nå vet vi at dette trekket bare er begynnelsen av en reise som skal ende på f5. Dessuten er det bare en del av det idealbilde som hvit har tenkt seg. Han har gjennomskuet motpartens plan; løperen skal drives tilbake til g3, der den står «død». Derfor tenker ikke hvit bare på trekkserien: Lb3 eller La2, Sc4, Se3, Sf5 eller Te1, Sf 1, Sg3, Sf5, men også på f3 og Lf2, der hans løper ville ha en vakker diagonal med angrep på bonden c5. Dette partiet er meget interessant fordi begge parters ideer kommer i kamp med hverandre. Sort har imidlertid ikke helt forstått hvits plan, mens sorts derimot for hvit er som en oppslått bok. Han betrakter nemlig Sd2 bare for et forsvarstrekk, som skjer for å forberede f3 og Lf2. For straks å vinne ennå et tempo spiller han derfor: 14. — — —, g7—g5, 15. Lh4—g3, Sd7—f8, 16. f2—f3, Sf8—g6, 17. Lg3—f2.

Styrken i hvits siste trekk ligger i angrepet på bonden c5, som sort nå må passse på å forsvare. Dessuten blir g-bonden fri og kan — ved leilighet — fordrive den ubehagelige inntrenger på f4.

17. — — — Kg8—g7.

Dette viser at sort i virkeligheten ikke har gjennomskuet hvits plan, for ellers ville han ikke ha flyttet kongen til et felt der den senere vil kunne bli utsatt for en springersjakk. Hvis sort taper partiet, ligger årsaken ikke egentlig i dårlig spill, men i at han ikke kjenner den fiendtlige plan helt før det er for sent, så han ikke kan nå fram med tilstrekkelige forsvarskrefter. Dette er igjen et bevis for hvor nødvendig det er å gjøre en grundig stillingsanalyse, så vel fra sitt eget synspunkt som fra motspillerens. Da er det nemlig mye lettere å legge en fornuftig plan, som samtidig kan brukes til imøtegåelse av den fiendtlige. Sort har latt seg narre av hvits spill, fordi hans siste trekk så ut til å være helt innstilt på forsvar. Sort tenker seg ikke engang muligheten av at de kan innlede et angrep. Men likevel lurer det en alvorlig fare bak kulissene!

Hva er nå egentlig hvits fullstendige plan? Det er ikke så vanskelig å se. Hans overlegenhet består av den garderte fribonde d5. Så vidt mulig må sort ikke tillate den å rykke lenger fram. For helt å forstå stillingen skal vi her innflette et lite ekstrakapitel.

Forsøm aldri å blokere fiendtlige fribønder!

Hvis motspilleren har en fribonde, må vår første og viktigste oppgave være å hindre dens framrykking — det vil si å blokere den. Vi plaserer en offiser — helst en svakere eller mindre viktig — foran bonden. En slik offiser kaller Nimzowitsch for en «blokør». Så lenge blokøren blir på sin plass, er fribonden hindret fra å rykke videre framover. Den lykkelige eier av en slik fribonde vil naturligvis anstrenge seg for å få opphevet blokaden, enten det må skje ved utbytte eller ved å for-

drive den blokerende offiser, for så å bane fribonden vei for sin videre reise.

Når sort nå skal overveie situasjonen, må han også ha sin oppmerksomhet vendt på denne fribonden, og undersøke hvilke midler hvit kan bruke for å skaffe seg klar vei for den. Det kritiske felt er d6, og det må under alle omstendigheter holdes besatt for å blokere fribonden. Dette feltet kan hvit angripe med en springer fra: f5, c4 og b5, og nå ser vi hvor svakt trekket Kg7 var, for en springersjakk fra f5 angriper samtidig blokøren på d6. Hvits trekk var altså bare enkelte ledd i en stor strategisk plan, hvis avslutning var rettet mot d6. Hvis han kan tvinge seg til fri framrykking for sin fribonde, har han gjennomført første etappe i sin hovedoppgave. Han spiller derfor

18. Sc3—b5.

Sort er nødt til å opprettholde blokaden og lar Ld6 bli stående.

18. — — —, Lc8—d7, 19. Sb5×d6, De7×d6, 20. Lc4—b5! Hvit forfølger konsekvent sitt mål — å oppheve blokaden. Han skulle her være noe forsiktig og beregne rekkevidden av 20. — — —, L×b5, 21. a×b. Selvsagt vinner han etter: 21. — — —, Db6, 22. Sc4, D×b5, 23. Sd6, en kvalitet. Vanskeligheten bestod i å vurdere faren ved de isolerte dobbeltbønder på b-linjen. De åpne tårnlinjer ville likevel rikelig oppveie de svake bønder. Denne faren — hvis det i det hele tatt kan tales om fare — hadde han ikke behøvd å bry seg noe synderlig om, for han kunne også nå det samme mål ved å gå en omvei, nemlig: Db3 eller De2, Lb5 og så Sc4. — Sort ser dette og spiller,

20. — — —, b7—b6.

Han slår altså ikke løperen, men skynder seg — mens det ennå er tid — med å gardere bonden c5. Det trues nemlig: 21. L×d7, D×d7 og 22. L×c5. Den hvite løper på f2 er altså på sin nye plass blitt en kraftig angrepsfaktor.

La ikke en offiser bli stående i en uvirksom stilling.

Hvilken sørgelig rolle ville ikke denne løperen ha spilt hvis den var blitt stående på g3! Den ville neppe være verdt mer enn en bonde. Nå skal vi se et lærerikt eksempel på den gamle regel: Hvis en offiser står på et ugunstig felt, er dens aksjonsradius innskrenket, og vår første oppgave må derfor være å skaffe den en bedre plass. I nærværende parti kan hvit mye lettere gjennomføre sine planer fordi han i klok framsynthet har fulgt denne regelen ved plaseringen av sin dronningløper. Fortsettelsen ble

21. Sd2—c4.

Hvit bytter ikke ut løperen straks, fordi han på denne kan vinne enda et tempo.

21. — — —, Dd6—e7, 22. Lb5×d7, De7×d7, 23. a4—a5! Her kunne hvit også ha spilt Se3 med truselen Sf5†, men han foretrekker — og det med rette — ytterligere å svekke den hvite dronningfløy, og dermed gi Lf2 en enda større betydning. (Sammenlign Capablancas spill fra diagram nr. 11, der han med trekket De5 nyttet den samme taktikk.) Men bak dette trekket ligger det en annen idé, og det av største betydning.

I sjakk kan en bare vinne ved hjelp av trusler, de kan være direkte eller indirekte, virkelige eller bare tilsynelatende; det kan hende at de virkelig er til stede, men det kan også hende at de ennå er i det fjerne. Det er en viktig forskjell på dette, og det skal en være merksam på! Mot en øyeblikkelig og direkte trusel er det som regel ikke vanskelig å finne en utlignende parade, hvis stridskreftene ennå er omtrent like. Men mot en skjult trusel kan en bare finne et godt forsvar hvis en oppdager den ulykke som motspilleren hadde tiltenkt oss, i det rette øyeblikk. Atskillig vanskeligere kan situasjonen bli hvis 2 forskjellige trusler opptrer samtidig. Det kan ofte hende at den skjulte trusel blir forberedt ved hjelp av en rekke direkte trusler. I et gitt øyeblikk kan da — foruten den direkte — også den indirekte trusel bli

akutt. Vår motspiller, som har hatt nok å gjøre med å parere de enkelte trusler, kan nå ikke finne tilfredsstillende forsvarsmidler mot den indirekte, og er nå helt hjelpeløs overfor disse dobbelttruslene. Han har nå valget mellom å parere enten den ene eller den andre, og han må derfor avgjøre hvilken av disse ubehagelighetene kan ansees for den minste. Slik er det også i det foreliggende parti. Etter

23. — — —, b6—b5, 24. Sc4—e3,

oppdager sort plutselig at hvit med sitt neste trekk truer Sf5† og etterpå L×c5. Det tiltaler ham naturligvis ikke å gi fra seg en bonde, og han spiller derfor:

24. — — —, Dd7—c7, 25. Se3—f5†, Kg7—h7.

Nå har hvit omsider oppnådd den stilling han hadde tenkt seg, nemlig den i diagram nr. 14.

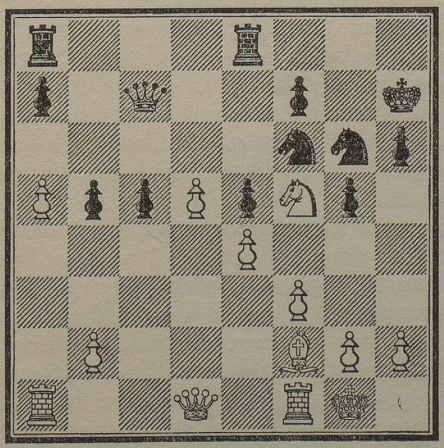

Diagram nr. 14.

Hvis hans plan var godt begrunnet og hans beregninger riktige, så skulle han nå ha et vunnet spill. Han har jo en ublokert fribonde, springeren har på f5 en solid stilling og kan neppe fordrives, fordi den sorte g-bonde alt er rykket fram til g5. Dessuten har sort ennå ikke kunnet gjennomføre sin plan, å få plasert

springeren på f4, og selv om han hadde gjort det, kunne hvit straks med g3 jage den hjem igjen. En skal være merksam på hvilken viktig rolle den hvite kongespringeren har spilt! Da hvit spilte 14. Sd2, hadde han ganske sikkert ikke forutsett alle de enkeltheter som etterpå er oppstått, men det var helt klart for ham at denne springeren ville være i stand til å nå f5, enten ved å ta veien over f1 og g3, eller over c4 og e3. Han valte den siste variant, fordi springeren da stadig utøvet andre trusler og samtidig understøttet angrepet på den sorte dronningfløy. Videre var springeren hele tiden bedre postert ved denne marsjruten enn ved Sf1 fulgt av Sg3, da den en lang stund ville være helt fjernet fra kampplassen. Ved Sf1 ville hvit dessuten altfor tydelig ha tilkjennegitt sin hensikt. Ved veien over sentrum har han brakt sort i tvil om hvor han egentlig ville bruke springeren, for når den var plasert i sentrum, kunne den lett arbeide på begge fløyer. Sort ble derved usikker. Legg merke til: Hvis det er mulig skal vi alltid velge den trekkserie som gir våre offiserer høve til å arbeide med den største frihet, slik at motspilleren hele tiden blir i villrede med hva som egentlig er vårt hovedmål.

Hvit har nå en ideell angrepsstilling, fordi han kan bringe sort i ubehageligheter på 2 ulike måter. På den ene siden kan han gå til direkte angrep på den meget svekkede kongestilling, og på den andre siden kan han rykke videre fram med sin d-bonde. Denne fribonden blir enda sterkere når offiserene blir utbyttet. Det beste hvit nå kan gjøre, er derfor å angripe kongen, og spare framrykkingen med d-bonden til et gunstigere øyeblikk, for den vil jo likevel — som en latent fare — en god stund framover virke lammende på sorts bevegelsesfrihet. Da feltene: f6, g7 og h6 er svake, blir det altså mot disse at hvit retter sitt angrep. Veien for dette er klart opptrukket. Springeren på f5 truer alt g7 og h6. Et framstøt med h-bonden kan tvinge sort til ytterligere å svekke seg, og hvits dronning vil true meget sterkt på diagonalen c1—h6. Spørsmålet er nå hvor vi best skal plasere den.

Ved første blikk ser Dc1 meget godt ut, fordi vi (etter h4 og g×h) har dobbelttruselen D×h6 og D×c5. Men sort har det tilstrekkelige svar, Sf4, samt med truselen etter Se2†, å vinne dronningen. Hvit må derfor gi avkall på denne planen og nøye seg med Dd2.

Analyserer vi nå stillingen, vil vi se at sort siden forrige statusoversikt (ved 12. trekk) har vunnet to trekk. Til gjengjeld har han mistet rom, for hvit er nå enda sterkere i sentrum enn før, og hans springer har en dominerende stilling. Lf2 står også utmerket. Videre er den sorte kongefløy i en uhyggelig grad svekket på grunn av framrykkingen med g- og h-bønderne. Hvits eneste svekkelse, a-bonden, gjør også sin gode nytte, idet den hindrer sort i å gjøre sin bondeovervekt på dronningfløyen gjeldende, og det er jo disse som er hans eneste håp når han fremdeles vil prøve å holde stillingen. Hvits fordel er altså meget stor.

Det skjedde videre:

26. Dd1—d2, Sg6—f4, 27. g2—g3.

Nå ser en hvor viktig det er å vente med å la bønderne rykke fram til en virkelig har nytte av det. De skal bare marsjere framover når en kan skaffe seg en virkelig fordel ved det. Det er nå åpenlyst at g5 var et dårlig trekk av sort. Men hvordan skulle han kunne forutse det? Dette framstøtet var jo en nødvendig del av hans plan. 27. — — —, Sf4—h3†, 28. Kg1—g2, Sh3×f2, 29. Tf1×f2.

Igjen truer hvit h4. Sort kunne møte dette trekket med Tg8 fulgt av Tg6. Men han ville være hjelpeløs hvis hvit spiller h×g og Th1. Han må derfor se seg om etter et annet forsvar. Han prøver å gardere g-bonden med kongen og h-bonden med tårnet, og spiller derfor

29. — — —, Kh7—g6, 30. h2—h4, Te8—h8.

Hvit kunne allerede nå spille 31. S×h6, for etter T×h6, vinner han med 32. h×g offiseren tilbake. I dette tilfellet ville han ha en bonde mer, men angrepet var ebbet ut og sort i besittelse av den åpne h-linje. Hvit foretrekker derfor å spille sterkere.

31. h4×g5, h6×g5. 32. d5—d6!

Det rette øyeblikk til framsmarsj med fribonden er kommet. Slik går det alltid når en fiendtlig fribonde ikke er blokert: Fribonden rykker ikke fram når en selv gjerne vil det, men når det passer motspilleren, og en kan derfor ikke selv forutse tidspunktet. Truselen svever alltid over oss uten at vi kan oppheve den. Nå forstår vi lett hvorfor en erfaren spiller aldri lar en fiendtlig fribonde være ublokert.

32. — — —, Dc7—d7, 33. Sf5—e7†.

Her ser vi tydelig hensikten med framrykkingen. Fribonden skulle ikke gå videre og forvandles til dronning, men skaffe Sf5 et nytt støttepunkt i kongeangrepet.

33.———, Kg6—g7, 34. Dd2×g5†, Kg7—f8.

Nå kan ikke hvit slå Sf6, for da ville han ved Dh3† fulgt av Dh1 bli matt i 2 trekk. Særlig når en har et vunnet parti, må en spille forsiktig og unngå feller!

35. Se7—f5.

Dermed sperrer hvit diagonalen c8—h3, og dekker samtidig fribonden. Sort er nå i stor forlegenhet. Hvit truer nemlig nå både Dg7† og D×f6. Ved første øyekast ser det ut som om Sh5 er det gitte forsvarstrekk, for etter 36. Th1 ville Sf4†, 37. g×f, Tg8, følge og resultere i dornninggevinst — skulle en tro! Men hvit har et flott svar til sin disposisjon, 38. Th8!! Nå er tårnet bundet, og etter 38. T×h8 følger matt i 2 trekk. Sort må derfor finne et annet forsvar, og spiller

35. — — —, Sf6—e8, 36. Ta1—h1, Th8×h1.

Ved Tg8 ville det følge en prektig matt i 2 trekk, nemlig: 37. De7†! D×e7, 38. d×e matt. Her har vi et meget lærerikt eksempel på en fribondes veldige styrke, og i hvilken sørgelig situasjon en kan komme hvis en forsømmer blokeringen av en slik fiendtlig fribonde.

37. Kg2×h1.

Nå viser det seg igjen en matt-trusel, nemlig: 38. Th2 og 39. Th8. Sorts stilling er nå håpløs, og hans følgende trekk er tvungne:

37. — — —, f7—f6, 38. Dg5—h6†, Kf8—f7, 39. Dh6—h7†, Kf7—e6, 40. Dh7—g8†, Dd7—f7, 41. Sf5—g7†, Se8×g7, 42. Dg8×a8.

Her gir sort opp — ikke fordi han har mistet kvalitet, men fordi det ved 43. Dd5† trues med dronningtap med hurtig påfølgende matt. Bonden på d6 tør han ikke slå, for da ville 43. Td2† bringe en rask avgjørelse. Vi skal merke oss hvordan hvit har gjennomført hele sitt angrep — som ble innledet med 14. Sd2 — og hvor godt han nyttet sine fribønder, som til slutt spilte en avgjørende rolle.

Noen av variantene i dette partiet er meget pussige. Det er likevel ikke derfor vi har behandlet dem så utførlig, men fordi de er meget lærerike eksempler på idéenes kamp og logikken i sjakk. Begge spillerne har etter stillingsanalyser tilrettelagt og dannet seg hver sin fornuftige plan. I den kamp som så oppstod, lyktes det for hvit å få avgjørende fordel fordi han gjennomskuet sorts plan, og kunne innrette sine operasjoner etter dette, mens sort på den andre siden ikke oppfattet hele rekkevidden av det fiendtlige angrep. For å gjennomføre sin plan tillot han seg derfor å foreta noen svekkelser i sin egenstilling, og de ble meget nyttige for hvit i hans angrep. Sort oppdaget for sent hvilken alvorlig fare han svevet i til å kunne finne et utlignende forsvar.

Nå skal en likevel ikke legge denne lille boken fra seg med den overbevisning at en for framtiden aldri kommer til å tape noe parti, hvis en bare sørger for samvittighetsfullt å prøve de nødvendige stillingsanalyser og bygge opp en fornuftig plan! Vi kommer nok ennå til å tape mange partier, men i disse vil vårt spill nå bli atskillig mer logisk, så motparten virkelig har måttet anstrenge seg for å «hale seieren i land». En ting vil vi i et hvert fall håpe: Den som omhyggelig arbeider etter de ideene som er satt fram her, tar omsyn til de mange forbud og venner seg til å ha oppmerksomheten vendt på hvilke lumske historier lurer bak de forskjellige stillinger, vil for framtiden få atskillig mer glede av sitt spill enn hittil! Da vet han nemlig nøyaktig hva han vil, har en bestemt mening med sine trekk og trekkserier, og han vil lett gjennomskue motspillerens hensikter. Det er nå blitt klart for oss at sjakk virkelig er en kamp

mellom de forskjellige spilleres forstand og ikke en sak som bare beror på tilfeldigheter.

Nettopp ved å tenke over hva vi ikke skal gjøre — slik som det er forklart i denne boka — har vi ganske sikkert økt vår spillestyrke i en vesentlig grad.

Når nå vår motspiller — etter et forsmedelig nederlag — forbauset ser opp og spør hva årsaken til det egentlig er, kan vi straks røpe hemmeligheten for ham: Jo, vi vet — i motsetning til ham —

hvordan en ikke spiller sjakk!

INNHOLDSFORTEGNELSE

Side:

Gjør ingen feil! 5

Spill ikke åpningen automatisk og uten ettertanke.. 9
Lær ikke variantene utenat, men prøv å forstå dem 11
«Sluk intet rått», men prøv å tenke selv! 14
Alle kamphandlinger krever kjennskap til terrenget 16
Overlat ikke sentrum til motspilleren! 17
Besett åpne linjer, og oppgi dem ikke 18
Unngå svake punkter som motspilleren kan besette! 20
Tap ikke tid! Tiden er kostbar! 21
Uten en nøyaktig analyse av stillingen kan en ikke oppnå noe vesentlig 23
La ikke en offiser bli stående på et felt der den hverken har noen virkning eller er i forbindelse med de øvrige 26
Spill ikke for fort! 27
Det viktigste er ikke alltid å finne de beste trekk, men å spille etter en fornuftig plan 30
Du kan bare forstå hele stillingens innhold hvis du passer på at ikke engang de minste enkeltheter blir upåaktet! 32
Ikke tenk altfor mye over hva motspilleren vil kunne gjøre, men vær framfor alt klar over dine egne trekk 36

Side:

Mist ikke tilliten til din egen dømmekraft! 37
Glem ikke din plan selv om du er i kompliserte stillinger 38
Du skal ikke forandre din plan! 39
Du skal ikke nøye deg med å angripe fiendens svake punkter, men du skal òg søke å skaffe ham nye! 42
Spill ikke overfladisk selv om du har gevinststilling.. 45
Bry deg ikke med beregninger som ikke kan gjennomføres! 49
Forsøm aldri å blokere fiendtlige fribønder! 52
La ikke en offiser bli stående i en uvirksom stilling.. 54

Lie & Co., Oslo

SNOSKO-BOROWSKY: HVORDAN EN IKKE SPILLER SJAKK